

Gdyński Program Wsparcia Rodziny
i Rozwoju Pieczy Zastępczej
na lata 2020 – 2022

Spis treści

Wstęp	3
I. Diagnoza	4
1. Sytuacja demograficzna	4
2. Zasoby Miasta Gdynia w obszarze wsparcia dziecka i rodziny	6
2.1. Zasoby wspierające rodziny w środowisku	6
2.1.1. Wsparcie w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej	6
2.1.2. Wsparcie specjalistyczne na rzecz rodzin zagrożonych i dotkniętych kryzysem	9
2.2. Zasoby zapewniające opiekę i wychowanie dzieciom w pieczy zastępczej	14
2.2.1. Rodzinne formy pieczy zastępczej	15
2.2.2. Instytucjonalne formy pieczy zastępczej	16
3. Kierunki zmian w gdyńskim systemie wsparcia dziecka i rodziny na przestrzeni lat 2017-2019..	18
3.1. Podnoszenie adekwatności działań systemu wsparcia i rozwijanie oferty dostępnych usług na rzecz rodzin i pieczy zastępczej	18
3.2. Rozwijanie rodzinnych form opieki nad dzieckiem oraz doskonalenie standardów wsparcia w pieczy zastępczej	22
3.3. Rozwijanie działań na rzecz skuteczniejszego i efektywniejszego procesu usamodzielnienia wychowanków pieczy zastępczej	26
3.4. Promowanie dobrych praktyk w obszarze wsparcia dziecka i rodziny	31
4. Analiza SWOT	33
II. Wizja systemu, cel strategiczny, cele szczegółowe, kierunki działań, rezultaty i wskaźniki ..	37
III. Limit rodzin zastępczych na lata 2020 – 2022	40
IV. Monitoring i ewaluacja programu	40
V. Finansowanie programu	41
VI. Konsultacje społeczne	41

Wstęp

Priorytetem gdyńskiej polityki społecznej jest dobro rodziny postrzegane jako zapewnienie możliwości wsparcia rodziny we wszystkich wymiarach jej społecznego funkcjonowania. W zgodzie z tą wartością priorytetem jest zabezpieczanie kompleksowych form pomocy rodzinie w środowisku, a tam gdzie nie jest to możliwe – dowartościowanie rodzinnych form opieki nad dzieckiem, przy jednoczesnym zmniejszaniu liczby dzieci w systemie wsparcia społecznego oraz tworzenie jak najlepszych warunków do rozwoju dzieciom wychowującym się w różnych formach pieczy zastępczej. Funkcjonujący system wsparcia rodzin opiera się na intensywnych działaniach profilaktycznych w środowisku, podejmowanych na pierwszych etapach pojawienia się kryzysu w rodzinie, a także stwarzaniu dzieciom warunków opieki i wychowania maksymalnie zbliżonych do naturalnych, wszędzie tam, gdzie nie udało się uniknąć sytuacji umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej. Wyzwania, jakie stawia sobie gdyński samorząd w zakresie polityki rodzinnej to ciągłe specjalizowanie wsparcia w różnych jego wymiarach oraz przyjęcie horyzontalnej zasady ponadsektorowej współpracy pomiędzy podmiotami wspierającymi dziecko i rodzinę, zapewniającej uspołnioną wizję systemowych działań na rzecz rodzin nie wypełniających prawidłowo swojej funkcji opiekuńczo-wychowawczej.

Wejście w życie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej umocniło istniejące i wprowadziło nowe rozwiązania systemowe w pracy z rodziną przeżywającą trudności, zarówno tą naturalną, jak i zastępczą. Wspecjalizowano i poszerzono ofertę wsparcia świadczonego na rzecz rodzin, dostosowano struktury organizacyjne i zapewniono odpowiednie standardy realizowanych usług. Opracowany dokument wpisuje się jednocześnie w zapisy przedmiotowej ustawy, nakładające na gminy i powiaty obowiązek przygotowania trzyletnich programów wsparcia rodziny i rozwoju pieczy zastępczej. W poprzedzającym okresie programowania, kierunki działań i cele strategiczne w tym obszarze wskazane zostały w Gdyńskim Programie Wsparcia Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2017-2019. Dokument został przyjęty do realizacji Uchwałą nr XXXIII/828/17 Rady Miasta Gdyni z dnia 28 czerwca 2017 roku. Gdyński Program Wsparcia Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2020-2022 zapewnia kontynuację dotychczasowej polityki miasta w obszarze wsparcia rodzin oraz wyznacza nowe kierunki działań do realizacji, zmierzające do stworzenia optymalnych warunków dla poprawy jakości życia gdyńskich rodzin, w kolejnej, trzyletniej perspektywie programowej.

Obok ustawy, Program wpisuje się także w założenia Gdyńskiej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w zakresie programowania działań w kluczowych obszarach wsparcia społecznego.

Niniejszy dokument w pierwszej części prezentuje diagnozę istniejącego systemu wsparcia, uwzględniając zarówno funkcjonujące na terenie miasta rozwiązania, współpracujące w tym obszarze podmioty, a także ukazuje dane, obrazujące istniejące kierunki zmian i zachodzące procesy. Podsumowanie części diagnostycznej stanowi analiza SWOT, wskazująca mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia związane z funkcjonowaniem systemu. Druga, strategiczna część Programu, wyznacza priorytety i cele do realizacji, wskazuje przebieg procesu monitorowania i ewaluacji Programu oraz źródła jego finansowania.

I. Diagnoza

1. Sytuacja demograficzna

Trendy demograficzne na przestrzeni ostatnich trzech lat są w ujęciu ogólnym zbieżne z tymi, które obserwowano w poprzednim okresie programowym. W dalszym ciągu notuje się znaczący spadek poziomu przyrostu naturalnego – z poziomu 35,1 w 2008 roku do minus 25,6 w roku 2015 i minus 26,0 w 2018 roku ¹. Społeczeństwo starzeje się – wskaźnik liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym wynosił w 2018 roku 35 i systematycznie wzrasta (por. 2012 rok – 28, 2015 – 31) ². Na przestrzeni trzech lat wzrósł natomiast współczynnik dzietności ogólnej (por. 2010 rok – 1,38 VS. 2014 rok – 1,29 VS. 2018 – 1,44) ³.

Sytuacja rodzin uwarunkowana jest nie tylko zmianami demograficznymi. Pozytywnym na ogół procesom zmian społecznych, ekonomicznych czy kulturowych towarzyszą nieodłączne zagrożenia. Trudności opiekuńczo-wychowawcze, przemoc czy uzależnienia to problemy, z którymi rodzina nie zawsze jest w stanie sama sobie poradzić.

Miejsce, do którego mogą zgłosić się rodziny przeżywające w/w trudności jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Gdyni. Analiza statystyk systemu pomocy społecznej ukazuje skalę oraz problemy, z jakimi borykają się gdyńskie rodziny. Zgodnie z danymi MOPS za 2019 rok, w Gdyni pomocą objętych było 4.600 rodzin, w tym 712 rodzin z dziećmi. Pomimo trudności z jakimi borykają się rodziny, dostrzegalna jest na przestrzeni lat, tendencja spadku liczby rodzin, które zostają objęte wsparciem MOPS (por. 2010 rok – 5.770 rodzin, 2016 – 4.624 rodziny). Wynika to w znacznej mierze z efektywnego systemu wsparcia, który oferuje każdej rodzinie pomoc adekwatną do

¹ ibidem

² ibidem

³ Główny Urząd Statystyczny. Rocznik demograficzny 2019 (najnowszy dostępny, obejmujący dane za 2018 rok i wcześniejsze), <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2019,3,13.html>, 31.12.2019.

stwierdzonych potrzeb, przy jednoczesnym budowaniu zasobów do stopniowego jej usamodzielnienia.

Rodziny, które zwracają się o wsparcie Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej borykają się z różnego rodzaju trudnościami, m.in. z problemami opiekuńczo-wychowawczymi. Spośród wszystkich rodzin z dziećmi, które korzystały ze wsparcia MOPS w 2019 roku, niemal połowę (45,5 proc., 324 spośród 712) stanowiły rodziny dotknięte tym problemem. W wielu z nich zostały naderwane lub zerwane więzi, a stopień występujących problemów (w tym nadużywanie alkoholu i przemoc), stwarza realne zagrożenie umieszczenia dzieci w formach pieczy zastępczej. Na przestrzeni ostatnich lat obserwuje się także stałą tendencję związaną z migracją rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi. Dotyczy ona z jednej strony wzrastającej liczby rodzin „napływowych”, z drugiej zaś strony obserwuje się częste zmiany miejsca zamieszkania tych rodzin. W ostatnich latach, nowo obserwowanym trendem jest odchodzenie części rodzin z systemu wsparcia społecznego z powodu polepszenia sytuacji finansowej (m.in. na skutek wprowadzenia rozwiązań w polityce prorodzinnej takich jak program rządowy Rodzina 500 Plus, ulga podatkowa na dzieci, Karta Dużej Rodziny), jednakże pomimo wciąż pozostających w rodzinach problemów społecznych.

Inne problemy, mające destrukcyjny wpływ na życie rodziny i wychowujących się w niej dzieci, to przemoc oraz uzależnienie od środków psychoaktywnych. Jak wynika ze statystyk, liczba wszczętych w Gdyni procedur „Niebieskie Karty” utrzymuje się na przestrzeni ostatnich lat na porównywalnym poziomie (por. 2013 – 332 pNK, 2016 – 305 pNK, 2019 – 312 pNK), podobnie jak i liczba wniosków złożonych do Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w sprawie zastosowania wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego (por. 2013 – 154 wnioski, 2016 – 151, 2019 – 171). W ostatnich latach dzięki wsparciu samorządu nastąpił dynamiczny rozwój działań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz profilaktyki uzależnień, zwiększyła się wrażliwość i świadomość społeczna powodująca, że można otoczyć wsparciem środowiska przeżywające kryzys.

Zasygnalizowany obraz kondycji gdyńskiej rodziny stwarza konieczność ciągłego dostosowywania systemu wsparcia i reagowania na pojawiające się potrzeby. W oparciu o istniejące zasoby, a także poprzez wprowadzanie nowych rozwiązań, realizowana jest polityka rodzinna miasta, koncentrująca się na zapewnieniu adekwatnego wsparcia rodzinom zwracającym się o pomoc. Poniżej opisane zostały główne zasoby miasta wspierające rodziny w środowisku oraz zasoby zapewniające dzieciom opiekę i wychowanie w pieczy zastępczej.

2. Zasoby Miasta Gdynia w obszarze wsparcia dziecka i rodziny

2.1. Zasoby wspierające rodziny w środowisku

2.1.1. Wsparcie w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej

Gdynia kontynuuje pozytywny trend promowania wartości jaką jest rodzina poprzez utrzymanie działań w ramach programu Gdynia Rodzinna. W jego ramach funkcjonuje strona internetowa www.gdyniarodzinna.pl z bazą informacji o dostępnych w Gdyni ofertach dla rodzin, m.in. w zakresie inicjatyw kulturalnych i edukacyjnych, placówek oferujących zajęcia dla dzieci, możliwości spędzania czasu wolnego. Rodziny z dziećmi mają możliwość użytkowania Karty Gdynia Rodzinna, umożliwiającej korzystanie ze specjalnych zniżek na różnego rodzaju imprezy kulturalno-sportowe (do końca 2019 roku wydano 26.923 karty) oraz Karty Gdynia Rodzinna Plus, dla rodzin wielodzietnych, umożliwiającej bezpłatne podróżowanie komunikacją miejską (do końca 2019 roku z kart skorzystało 5.361 osób). W ramach wspierania działań międzypokoleniowych program został uzupełniony również o gdyńską kartę seniora, która ma zwiększać możliwości wspólnego spędzania czasu przez wszystkie generacje gdyńskich rodzin. Inicjatywą podjętą w ramach programu Gdynia Rodzinna są Gdyńskie Kluby Rodzica, działające przy podmiotach takich jak biblioteki czy szkoły. Kluby dają możliwość spotkania się rodziców z dziećmi, wymiany doświadczeń oraz uzyskania wiedzy na temat rozwoju i wychowania dziecka od zapraszanych ekspertów. W 2019 roku funkcjonowało w Gdyni 11 klubów rodzica, zlokalizowanych w różnych dzielnicach Gdyni. Powyższe działania koordynuje powołany w 2019 roku Wydział Polityki Rodzinnej Urzędu Miasta Gdyni oraz z jego ramienia – Centrum Aktywności Rodziny. Centrum jest przestrzenią wiedzy i informacji o polityce rodzinnej miasta – miejscem spotkań rodziców, dzieci i specjalistów działających w obszarze tematyki rodzinnej. Oferuje warsztaty dla dzieci, szkolenia, spotkania klubów rodzica. Nadzoruje także i monitoruje jakość usług kierowanych do rodzin i dzieci poprzez diagnozowanie m.in. dostępnych zasobów w Gdyni. Projekt Gdynia Rodzinna zostanie zastąpiony w 2020 roku Planem Działań Miasta Przyjaznego Dzieciom, Młodzieży i Rodzinie, który pozwoli na dalsze realizowanie zamierzonych celów i wprowadzanie nowych zobowiązań kierowanych do dzieci, młodzieży oraz całych rodzin.

Zaplecze wspierające rodziny w samodzielności i rozwoju stanowią instytucje i organizacje zlokalizowane na terenie miasta i działające w obszarze wsparcia dziecka i rodziny. Są to z jednej strony jednostki publiczne, z drugiej – przy wsparciu samorządu działa sieć organizacji pozarządowych oferujących dostęp do różnorodnych usług, takich jak: poradnictwo, organizacja czasu wolnego czy wsparcie materialne.

Istotnym zasobem wspierającym rodziny w środowisku jest Sieć Gdyńskich SPOT-ów – placówek wsparcia dziennego, które od 2015 roku znajdują się w nadzorze Zespołu

Placówek Specjalistycznych i zostały przekształcone ze świetlic socjoterapeutycznych. SPOT-y zapewniają wsparcie dla dzieci, młodzieży i ich rodzin w postaci różnorodnych ofert, w tym programów socjoterapeutycznych, zajęć edukacyjnych, spotkań i warsztatów, podczas których rodziny borykające się z różnego rodzaju trudnościami mogą zacieśniać więzi, pracować nad zaufaniem, a także po prostu ciekawie spędzać razem wolny czas i rozwijać zainteresowania. Działalność placówek koncentruje się w szczególności na diagnozowaniu potrzeb dzieci i rodzin i organizowaniu adekwatnej pomocy, a rodzicom stwarza możliwość zwiększenia umiejętności wychowawczych. W Gdyni, w roku 2019 działało 17 SPOT-ów i były one prowadzone przez 11 organizacji pozarządowych (Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Młodzieży „Vitava”, Gdyńskie Stowarzyszenie „Familia”, Stowarzyszenie Regionalne Centrum Wsparcia Społecznego, Stowarzyszenie św. Mikołaja Biskupa, Fundacja Zmian Społecznych „Kreatywni”, Stowarzyszenie „Perspektywa”, Stowarzyszenie Społecznej Edukacji Non Stop, Fundacja Inicjatyw Społecznych „Łajba”, Fundacja „Mały Bohater”, Gdańska Fundacja Innowacji Społecznej, Stowarzyszenie „180 Stopni”) oraz Zespół Placówek Specjalistycznych (prowadzący 3 placówki jako jednostka samorządowa). W 2019 roku gdyńskie SPOT-y zabezpieczyły 540 miejsc, z których skorzystało łącznie ponad 750 dzieci i młodzieży.

Od 2016 roku realizowany jest partnerski projekt pn. „Rozwój usług społecznych w Gdyni”, współfinansowany z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 (planowany okres realizacji: 2016 – 2022 rok). Liderem projektu jest Laboratorium Innowacji Społecznych. Za realizację działań odpowiada również Zespół Placówek Specjalistycznych oraz dziewięć – wyróżnionych w drodze konkursu – organizacji pozarządowych, wyspecjalizowanych w pracy z dziećmi i młodzieżą. Powstałe partnerstwo ma na celu zwiększenie dostępności usług społecznych w Gdyni, w tym skierowanych do rodzin oraz dzieci i młodzieży w ramach SPOT-ów. W ramach projektu prowadzone są m.in. działania ukierunkowane na rozwój usług wspierających rodzinę w prawidłowym pełnieniu jej funkcji, w tym działania profilaktyczne mające na celu ograniczenie liczby dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej oraz pomoc w opiece i wychowaniu dzieci w ramach SPOT-ów.

Szeroką działalność o charakterze edukacyjnym skierowaną do dzieci i młodzieży realizuje Młodzieżowy Dom Kultury, oferując wachlarz zajęć pozaszkolnych, w ramach których dzieci i młodzież od 4 do 18 roku życia może rozwijać swoje zainteresowania w 16 zróżnicowanych tematycznie pracowniach. W 2019 roku z zajęć MDK skorzystało ok. 1400 osób (www.mdk.gdynia.pl).

Sieć bibliotek działających na terenie Gdyni to miejsca, w których oprócz standardowej działalności związanej z udostępnianiem mieszkańcom zbiorów czytelniczych realizowane są ciekawe projekty, a wśród nich teatralne zajęcia edukacyjno-warsztatowe,

wspólne czytanie, warsztaty rozwojowe, zajęcia plastyczne. Dla rodziców organizowane są spotkania ze specjalistami z dziedziny rozwoju i wychowania dziecka oraz grupy wsparcia (www.mbpagdynia.pl).

Podobnie jak w przypadku bibliotek, także gdyńskie szkoły kierują swoją ofertę w godzinach popołudniowych do mieszkańców Gdyni, w tym także do dzieci, młodzieży i rodziców. W ramach autorskiego programu gdyńskiego samorządu „Szkoła Otwarta”, w 22 gdyńskich szkołach podstawowych organizowane są zajęcia o charakterze sportowym, edukacyjnym czy prozdrowotnym, w których uczestniczy średniorocznie blisko 7.900 osób (dane za 2019 rok).

Szczególną ofertę dla gdyńskiej młodzieży w wieku od lat 13-stu posiada „Wymiennikownia – Młodzieżowe Centrum Innowacji Społecznych i Designu”. Jego główną misją jest wspieranie oddolnych inicjatyw i pomoc w realizacji pomysłów, pozwalających młodzieży na czynne wspieranie ich indywidualnego rozwoju, zaszczepianie nowych pasji i zainteresowań, wymianę doświadczeń, ciekawe spędzanie wolnego czasu. Formuła miejsca ma charakter otwartej przestrzeni społecznej – kalendarz zajęć i warsztatów odbywających się w Wymiennikowni powstaje na bieżąco, na podstawie projektów zgłaszanych przez aktywnych, młodych gdynian. To młodzież decyduje w jakich zajęciach chce brać udział, pomaga je współorganizować i dzieli się swoimi pasjami z innymi.

Kontynuowane są kompleksowe, zintegrowane działania rewitalizacyjne w ramach Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Gdyni na lata 2017-2026, na sześciu wytypowanych obszarach miasta, wykazujących się m.in. koncentracją negatywnych zjawisk społecznych. Działania obejmują nie tylko inwestycje „twarde”, tj. infrastrukturę podziemną, kompleksowe zagospodarowanie terenów osiedlowych, sportowo–rekreacyjnych, terenów zielonych z małą retencją, układów drogowych, budynków mieszkalnych, a także remonty i modernizację lokali oraz budynków komunalnych, czy tworzenie przestrzeni publicznych. Realizowane przedsięwzięcia obejmują także intensywne oddziaływania na rzecz lokalnej społeczności, poprzez wspieranie inicjatyw mieszkańców, organizacji pozarządowych chcących działać na obszarze rewitalizacji. Program owocuje również wzmożoną aktywnością jednostek miejskich w obszarach kultury, sportu oraz pomocy społecznej, co powoduje poprawę jakości życia mieszkańców zgodną z ich potrzebami oraz zmianę postrzegania tych miejsc przez mieszkańców innych części miasta. Jednym z takich przedsięwzięć rewitalizacyjnych realizowanych przez MOPS jest Program Osłonowego wsparcia mieszkańców Wzgórza gen. Orlicz-Dreszera na lata 2017-2021, który ma na celu zapewnienie szansy rodzinom i osobom zamieszkującym ten teren, na poprawę swojej sytuacji życiowej poprzez wsparcie w zmianie miejsca zamieszkania oraz ustabilizowaniu sytuacji życiowej. W wyniku działań do końca 2019 roku z terenu objętego rewitalizacją wyprowadziło się łącznie 128 rodzin (260 osób), a pozostało 16 (59 osób). W ramach

prowadzonych działań rewitalizacyjnych funkcjonowały także 2 dedykowane zespoły: Zespół rewitalizacji ulic Zamenhofs i Opata Hackiego (ZOH), który objął mieszkańców działaniami socjalnymi oraz środowiskowymi oraz Zespół zadaniowy gdyńskiej dzielnicy Oksywie, którego działania skupione są wokół opracowania i wykonania planu readaptacji siedmiu, gminnych budynków mieszkalnych przy ul. Dickmana.

2.1.2. Wsparcie specjalistyczne na rzecz rodzin zagrożonych i dotkniętych kryzysem

Gdynia dysponuje znacznym potencjałem instytucji i placówek wsparcia dziennego, które przyczyniają się do kompensacji deficytów dzieci i młodzieży z gdyńskich rodzin. Wśród nich można wymienić trzy Poradnie Psychologiczno-Pedagogiczne, które prowadzą pracę o charakterze diagnostyczno-terapeutycznym, udzielając bezpłatnej pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom, młodzieży, ich rodzicom i nauczycielom. Poradnie oferują udział w grupach edukacyjnych dla rodziców, cyklach spotkań rozwijających kompetencje językowe i komunikacyjne dzieci, czy cyklach warsztatów usprawniających percepcję słuchową dzieci. Prowadzone są także konsultacje logopedyczno-psychologiczne dla rodziców z małymi dziećmi.

Funkcję profilaktyczną, reintegracyjną i socjalizacyjną wobec rodzin z trudnościami w spełnianiu swoich funkcji, z jednoczesnym oddziaływaniem na rodziców w kierunku pogłębiania ich odpowiedzialności za właściwe wychowanie własnych dzieci, spełnia Zespół Placówek Specjalistycznych (ZPS). W ramach ZPS funkcjonują m.in. trzy placówki wsparcia dziennego przeznaczone dla dzieci i młodzieży, tj.: SPOT Ognisko (dzieci w wieku 7-13 lat), SPOT Login (młodzież w wieku 11-18 lat) oraz SPOT STARTER (wychowankowie z pieczy zastępczej poniżej 18 roku życia przygotowywani do wejścia w proces usamodzielnienia oraz młodzież pełnoletnia w pierwszym roku usamodzielnienia). Placówki oferują m.in. grupowe zajęcia socjoterapeutyczne, konsultacje diagnostyczne i terapie indywidualne. W roku 2019 roku objęły wsparciem 145 osób.

Rodziny, które znalazły się w sytuacji kryzysowej mogą liczyć na działania instytucji powołanych do wspierania rodzin dotkniętych problemem przemocy. W Gdyni realizowany jest Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020, który wyznacza horyzontalny plan działań do realizacji w obszarze przeciwdziałania i rozwiązywania problemu przemocy w rodzinie. Rodziny mogą skorzystać z usług Ośrodka Interwencji Kryzysowej i Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie. Placówki oferują szeroki wachlarz wsparcia dla osób uwikłanych w problem przemocy w rodzinie, w tym zapewniają: pomoc psychologiczną, psychiatryczną, socjalną, prawną, całodobowe dyżury interwencyjne, bezpłatną psychoterapię indywidualną, par i rodzin, a także prowadzenie „Niebieskiego Pokoju”

(miejsca bezpiecznego przesłuchiwania krzywdzonych dzieci), programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc oraz schronienie w hostelu (w 2019 roku skorzystało narastająco 31 osób). Ważnym elementem systemowego wsparcia osób uwikłanych w przemoc w rodzinie jest „Niebieski Patrol”, czyli wspólne interwencje funkcjonariuszy policjantów i specjalistów-psychologów ZPS. Stanowi on formę poradnictwa specjalistycznego i psychologicznego, świadczonego w miejscu zamieszkania osób uwikłanych w przemoc, połączonego z działaniami o charakterze interwencyjnym. Ponadto od 2011 roku funkcjonuje „pokój dla sprawców przemocy”, stanowiący narzędzie dla prokuratorów i sędziów, aby móc czasowo odizolować osoby stosujące przemoc od wspólnego zamieszkiwania z osobami doznającymi przemocy.

W celu jak najskuteczniejszego współdziałania i uzupełniania się podmiotów w rozwiązywaniu problemu przemocy, od 2011 roku funkcjonuje Zespół Interdyscyplinarny (ZI). Osoby doznające i stosujące przemoc obejmowane są profesjonalnym wsparciem grup roboczych. Zaangażowanie we współpracę specjalistów z różnych dziedzin pozwala na budowanie komplementarnych i wzajemnie uzupełniających się planów wsparcia na rzecz rodzin uwikłanych w problem przemocy (według stanu na koniec 2019 roku, gdyński ZI liczył 146 członków). Zadania ZI wspiera Zespół ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie MOPS Gdynia, do którego zadań należy realizacja działań związanych z Ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, w tym koordynowanie wszystkich procedur „Niebieskie Karty” (pNK) wszczętych w Gdyni (w 2019 roku wszczęto ogółem 312 procedur „pNK”) oraz prowadzenie działań wspierających na rzecz rodzin uwikłanych w przemoc.

Innym, równie dojmującym problemem, który dotyka mieszkańców Gdyni i często współwystępuje z problemem przemocy jest uzależnienie, w szczególności od alkoholu. W Gdyni realizowany jest Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na lata 2016-2020 oraz Gminny Program Przeciwdziałania Narkomanii i Uzależnieniom Behawioralnym na lata 2016-2020. Programy te przedstawiają wieloletnią perspektywę działań gminy w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień, w tym zapewniają działania wspierające gdyńskie rodziny. W ramach przedmiotowych narzędzi rozwiązywania problemów społecznych wymienić należy m.in. rozwijanie działań w ramach profilaktyki uzależnień (w tym opracowanie i wdrożenie nowej koncepcji „Zarządzania szkolnymi programami profilaktyki uzależnień”, wg której opiniowane są wnioski konkursowe o dofinansowanie szkolnych programów profilaktycznych w Gdyni; organizowanie regularnych cykli szkoleniowo-warsztatowych dla pracowników oświaty nt. rekomendowanych programów profilaktycznych dotyczących uzależnień, realizowanie działań profilaktyczno-edukacyjnych dla dzieci i ich rodziców, multidyscyplinarne opracowanie i wdrożenie w szkołach Gdyńskiego Programu Profilaktyki Uzależnień „B@dź w relacji”, zainicjowanie i realizowanie rok do roku, od 2018r., gdyńskiej kampanii społecznej

pn. Tydzień Profilaktyki Uzależnień w Gdyni), prowadzenie działań skierowanych do młodzieży szkolnej w oparciu o metodę outreach (w tym wdrożenie streetworkingu w wybranych dzielnicach miasta oraz opracowanie pilotażowego programu partyworkingu), rozszerzanie instytucjonalnej oferty miasta na rzecz osób i rodzin uwikłanych w problem uzależnienia od substancji psychoaktywnych, w tym z grup o specyficznych potrzebach (m.in. rozwijanie sieci wsparcia w postaci grup samopomocowych, zapewnienie osobom współuzależnionymi dostępu do konsultacji rodzinnych oraz terapii systemowych/rodzinnych i DDA/DDD, rozszerzanie oferty oddziaływań postrehabilitacyjnych w formie konsultacji psychologicznych z terapeutą uzależnień w celu utrwalenia efektów terapii, grupowe i indywidualne wsparcie psychologiczne i psychiatryczne, pomoc w zorganizowaniu wyjazdu na terapię do ośrodków leczenia uzależnień, czy wprowadzenie do oferty wsparcia Zespołu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych MOPS Gdynia interwencyjnych działań terapeutycznych w miejscu zamieszkania, w tym codziennych kontroli stanu zdrowia osób z objawami zespołu abstynencyjnego, a także indywidualnego i grupowego wsparcia psychogerontologa dla osób uzależnionych w wieku senioralnym). W ramach oddziaływań programowych warto również wskazać na powstanie Gdyńskiej Koalicji na Rzecz Gminnych Programów Przeciwdziałania Uzależnieniom, której celem jest zacieśnianie i formalizowanie współpracy międzyinstytucjonalnej w kierunku efektywniejszego wykorzystywania zasobów w systemie wsparcia i zabezpieczenia instytucjonalnego osób/rodzin zagrożonych uzależnieniem i uzależnionych od substancji psychoaktywnych.

Bezpłatną, profesjonalną pomoc terapeutyczną dla osób używających szkodliwie alkoholu, uzależnionych i zagrożonych uzależnieniem od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych świadczy także SPZOZ Ośrodek Profilaktyki i Terapii Uzależnień. Różnorodne formy działań, służących rozwiązywaniu problemów uzależnień, dostosowane są do potrzeb różnych grup odbiorców, m.in.: osób uzależnionych, osób współuzależnionych, osób doświadczających przemocy, osób z syndromem DDA, osób w różnych grupach wiekowych, w tym dla młodzieży w wieku gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym.

Swoją działalność kontynuuje Gdyńskie Centrum Diagnozy i Terapii FASD, zajmujące się problematyką uszkodzeń ośrodkowego układu nerwowego powstałego w wyniku spożycia przez matkę alkoholu w ciąży. Centrum prowadzi kompleksowe działania o charakterze diagnostycznym (oferując gdyńskim rodzinom m.in. wysokospecjalistyczne diagnozy w zakresie FASD wraz z zaleceniami do pracy, konsultacje dla rodziców i opiekunów dzieci z zespołem FASD, w tym instruktaż w zakresie pracy z podopiecznymi w domu), terapeutycznym (m.in. indywidualne spotkania psychoedukacyjne oraz grupy wsparcia dla rodziców i opiekunów, terapia psychologiczna dzieci z FASD, rehabilitacja w zakresie integracji sensorycznej dzieci z FASD i neurostymulacja rozwoju dziecka), wychowawczym (m.in. praca z opiekunem nad regulacją emocjonalną dziecka

i kształtowaniem prawidłowych stylów przywiązania) oraz edukacyjnym (m.in. terapia dla dzieci w wieku przedszkolnym w oparciu o „Metodę Dobrego Startu”, ułatwiająca im wdrożenie się w system edukacji oraz pracę nad koordynacją, koncentracją, motoryką, zajęcia grupowe dla dzieci i ich opiekunów w oparciu o metodę Weroniki Sherborne, szkolenia i konsultacje dla specjalistów i osób zawodowo stykających się z dziećmi z FASD). Jest to pierwsze tego typu Centrum w kraju w całości finansowane przez samorząd. W roku 2019 Centrum skonsultowało 105 osób i wydało 51 wielospecjalistycznych diagnoz wraz z zaleceniami do pracy.

W celu jak najskuteczniejszego wspierania osób i rodzin z problemem uzależnienia od alkoholu, kontynuuje swoją działalność Zespół ds. profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych MOPS Gdynia, który zapewnia specjalistyczne wsparcie terapeutyczne, psychoedukacyjne, szkoleniowe oraz koordynuje Klub Abstynenta Krokus (jednostka organizacyjna MOPS Gdynia), który jest miejscem spotkań dla osób szukających wsparcia w walce z chorobą alkoholową, a także punktem informacyjnym nt. miejsc i form pomocy osobom uzależnionym od alkoholu i ich rodzinom. Natomiast Gdyńskie Centrum Zdrowia (jednostka organizacyjna gminy) zapewnia dodatkowe wsparcie terapeutyczne w formie zadań zleconych organizacjom pozarządowym lub firmom wyłanianym w drodze konkursowej lub przetargowej, a także nadzoruje prace Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, która rozpatruje wnioski w sprawie zastosowania wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego.

W zasobach miejskich znajdują się także Schronisko z funkcją interwencyjnego punktu noclegowego dla osób w stanie nietrzeźwości i upojonych alkoholem, prowadzone przez Stowarzyszenie „Alter-Ego”, które zapewnia warunki do noclegu dla 14 osób wymagających interwencyjnego wsparcia oraz Pomieszczenie dla Osób Zatrzymanych, prowadzone przez policję, a przeznaczone dla sprawców przestępstw i wykroczeń (4 pokoje zapewniające 14 miejsc) oraz osób nietrzeźwych w sytuacjach zagrażających zdrowiu i życiu tych osób lub osób postronnych (2 pokoje zapewniające 4 miejsca).

Osoby stykające się z problemem uzależnienia mogą skorzystać z bardzo bogatej miejskiej oferty grup wsparcia/samopomocowych, w tym grup dedykowanych odbiorcom ze specyficznymi potrzebami. Regularnie prowadzone są meetingi grup Anonimowych Alkoholików, Anonimowych Hazardzistów, Anonimowych Żarłoków, Al.-Anon, a także grupy samopomocowe i psychoedukacyjne DDA i DDD, meetingi spikerskie, maratony terapeutyczne, świadczone przez organizacje pozarządowe, bądź podmioty prowadzące działalność gospodarczą, pozostające w nadzorze merytorycznym MOPS Gdynia lub Gdyńskiego Centrum Zdrowia.

Mieszkańcy Gdyni, którzy stanęli w obliczu sytuacji jaką jest śmierć lub próba samobójcza w rodzinie mogą skorzystać ze wsparcia oferowanego w ramach programu profilaktyki samobójstw i pomocy środowiskom dotkniętym próbami samobójczymi i samobójstwami pn. „Kręgi na wodzie – widzę, rozumiem, działam”. Program opracowany w 2019 roku przez MOPS – wraz z Wydziałem Polityki Rodzinnej Urzędu Miasta Gdyni i Gdyńskim Centrum Zdrowia – umożliwia udział w grupie wsparcia i grupie samopomocowej, dostęp do specjalistów różnych profesji, pomoc asystenta rodziny, a także warsztaty edukacyjne dla profesjonalistów.

Do dzieci i młodzieży skierowana jest bogata oferta w zakresie spędzania czasu wolnego oraz profilaktyki, w tym uzależnień. Szeroką ofertę sposobów konstruktywnego spędzania czasu wolnego, w szczególności imprez sportowych, rekreacyjnych i kulturalnych zapewnia Gdyńskie Centrum Sportu. Natomiast działania z zakresu profilaktyki uzależnień realizują takie jednostki miejskie jak: Wydział Edukacji UM Gdyni, MOPS, OPITU, ZPS, SPOT-y i szkoły. Jedną z form profilaktyki dostępną dla gdyńskich dzieci i młodzieży są Szkolne Programy Profilaktyki Uzależnień. Nauczyciele z gdyńskich szkół mają także możliwość korzystania z kompleksowego wsparcia Gdyńskiego Programu Profilaktyki Uzależnień „B@dź w Relacji” (koordynowanego przez Dział Profilaktyki OPITU). Program zwiększa wiedzę, podnosi kompetencje i wyposaża w sprawdzone i rzetelne narzędzia ułatwiające samodzielne prowadzenie zajęć profilaktycznych w klasach.

Znaczącym uzupełnieniem gdyńskiego systemu wsparcia dziecka i rodziny jest trójpodział pracy socjalnej wraz z asystenturą rodzin, prowadzony w MOPS. Zróżnicowanie poziomów pracy socjalnej przyjmuje trzy formy: regularną pracę socjalną, pogłębioną pracę socjalną oraz intensywną pracę socjalną. O zakwalifikowaniu rodziny/osoby do danej formy wsparcia decyduje w głównej mierze stopień nasilenia występujących problemów społecznych oraz poziom posiadanych zasobów i motywacji do zmiany. W 2019 roku 18. pracowników socjalnych Zespołu IPS objęło wsparciem 172 rodziny, zaś 10 asystentów rodziny współpracowało ze 112 rodzinami. Wymiernym efektem asystentury oraz intensywnej pracy socjalnej jest przede wszystkim ograniczenie na przestrzeni lat napływu dzieci do pieczy zastępczej (por. wykres nr 3). Podejmowane działania mają także charakter reintegracyjny, zakładający pracę w kierunku powrotu dziecka do rodziny naturalnej w sytuacji gdy dziecko przebywa już w pieczy zastępczej. W ostatnich trzech latach spośród 31 dzieci, które przebywały w pieczy przed objęciem rodziny intensywną pracą socjalną, na skutek podjętych działań reintegracyjnych do rodzin naturalnych powróciła niemal połowa z nich (14 dzieci, 45 proc. ogółu). Ponadto, w odniesieniu do średnio co dwunastej rodziny, posiadającej nadzór kuratorski w chwili przystąpienia do IPS, kuratela ta zostaje zniesiona w trakcie realizacji kontraktu socjalnego w ramach IPS. Wszystkie rodziny korzystają także w ciągu roku z szerokiej palety instrumentów aktywnej integracji, w tym społecznych

mających na celu podnoszenie kompetencji opiekuńczo-wychowawczych, takich jak szkoły dla rodziców czy domowe poradnictwo wychowawcze (por. szerzej: pkt. 3.1).

W kontekście usług o charakterze specjalistycznym, odpowiadających na specyficzne potrzeby gdyńskich rodzin, warto również wskazać na trend w kierunku zwiększania dostępności i rozwijania tego typu usług dla mieszkańców. Kontynuowano ofertę specjalistycznych usług opiekuńczych dla dzieci z autyzmem, dla młodzieży i dorosłych ze spektrum autyzmu (w tym z Zespołem Aspergera) oraz o specjalistyczne usługi opiekuńcze w formie zajęć rehabilitacyjnych dla dzieci i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi oraz dla osób z afazją. Kontynuowana jest także instytucjonalna oferta MOPS obejmująca zapewnienie grupowego wsparcia terapeutycznego dla osób z podwójną diagnozą (uzależnienie współwystępujące z zaburzeniem psychicznym) oraz ich rodzin. Od 2019 roku wyodrębniono w strukturze MOPS Zespół Pomocy Psychologicznej (ZPP), który świadczy specjalistyczne wsparcie indywidualne i grupowe (konsultacje, poradnictwo, terapia krótkoterminowa i długoterminowa, interwencje kryzysowe), w tym dedykowane wszystkim członkom rodziny. W 2019 roku ZPP realizował pilotażowy projekt domowego wsparcia terapeutycznego – oparte na systemowej terapii rodzin, innowacyjne w skali kraju wsparcie dla rodzin w wyjątkowej sytuacji życiowej, która uniemożliwia skorzystanie z pomocy psychologicznej dostępnej w standardowej formie poza miejscem zamieszkania.

2.2. Zasoby zapewniające opiekę i wychowanie dzieciom w pieczy zastępczej

Wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej rozwijana jest oferta wsparcia rodzin w Gdyni, przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze. Jednocześnie rozwijany jest system pieczy zastępczej. Ustawa wprowadziła m.in. uregulowania prawne dotyczące organizacji systemu pieczy zastępczej oraz usamodzielnień pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej.

W celu właściwego zabezpieczenia zadań nałożonych niniejszą ustawą, w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Gdyni funkcjonuje Zespół ds. rodzinnej pieczy zastępczej. Do jego zadań należy m.in.: prowadzenie naboru i kwalifikowanie kandydatów na rodziny zastępcze lub do prowadzenia rodzinnego domu dziecka (RDD); zapewnienie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym RDD szkoleń mających na celu podnoszenie ich kwalifikacji, a także zapewnienie im wsparcia psychologiczno-pedagogicznego oraz pomocy w postaci koordynatora, rodziny pomocowej, wolontariusza; sporządzanie opinii dotyczących okresowej oceny sytuacji dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej oraz dokonywanie ocen rodzin zastępczych lub RDD pod względem predyspozycji do pełnienia powierzonej im funkcji oraz jakości wykonywanej pracy, przeprowadzanie diagnoz dzieci przebywających w pieczy zastępczej.

Powyższa jednostka ściśle współpracuje z Zespołem ds. Wsparcia Dziecka i Rodziny MOPS Gdynia, który realizuje pozostałe zadania, wynikające z Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, tj. zapewnienie pomocy w usamodzielnianiu pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej, prowadzenie spraw związanych z przyznawaniem i wypłacaniem świadczeń na pokrycie kosztów utrzymania dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej, prowadzenie spraw związanych z ponoszeniem opłat przez rodziców i inne osoby zobowiązane za pobyt dziecka w pieczy zastępczej, zapewnienie pomocy materialnej o charakterze socjalnym dla uczniów zamieszkałych na terenie Gdyni oraz kierowanie dzieci do placówek opiekuńczo- wychowawczych.

2.2.1. Rodzinne formy pieczy zastępczej

Charakteryzując rodzinne formy opieki w Gdyni, dominujące pod względem liczby wychowujących się w nich dzieci są **rodziny spokrewnione** (dziadkowie lub rodzeństwo dziecka), w których w 2019 roku wychowywało się 191 dzieci (tj. 51,4% wszystkich dzieci umieszczonych w rodzinnych formach pieczy). Jest to, jak wspomniano wyżej najliczniejsza grupa wśród rodzinnych form pieczy zastępczej (160 rodzin) i jednocześnie objęta szerokim wachlarzem wsparcia w wychowaniu dzieci m.in. w postaci pracy koordinatorów rodzinnej pieczy zastępczej, psychologa i pedagoga.

Kolejną liczną grupę stanowią **rodzinne domy dziecka**, w których wychowywało się w 2019 roku 79 gdyńskich dzieci (tj. 21,2%). Ta forma pieczy umożliwia wspólne wychowywanie się licznych rodzeństw i z tego powodu jest jedną z najbardziej pożądanym form opieki nad dziećmi. W 2019 roku funkcjonowało 12 rodzinnych domów dziecka, zapewniających opiekę gdyńskim dzieciom.

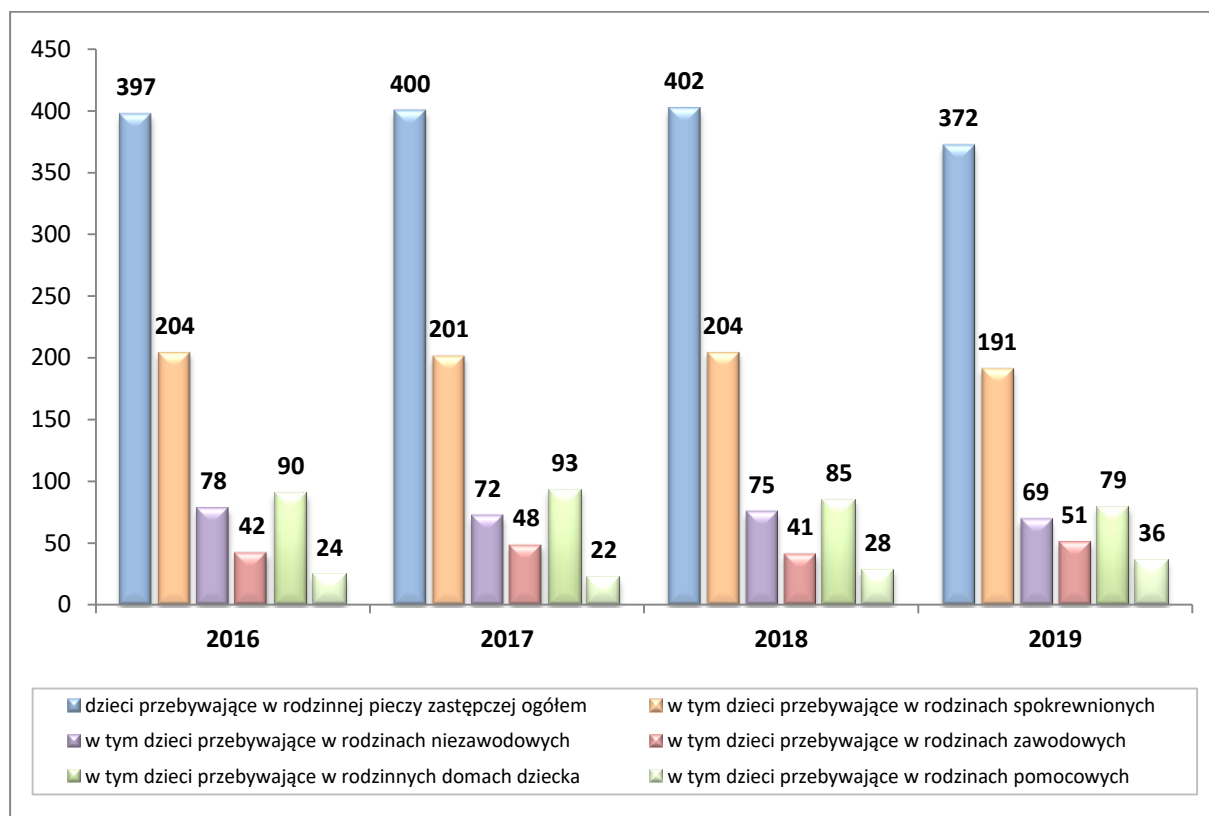
Kolejną formą rodzinnej pieczy zastępczej są **rodziny niezawodowe** (z dalszym pokrewieństwem – cicie, wujkowie, a także osoby niespokrewnione). W 2019 roku w 55 rodzinach niezawodowych wychowywało się 69 dzieci, czyli 18,5% wszystkich dzieci umieszczonych w rodzinnych formach opieki.

W 2019 roku, w 15 **zawodowych rodzinach zastępczych** wychowywało się łącznie 51 dzieci (tj. 13,7%). Spośród nich: w 3 zawodowych rodzinach zastępczych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego przebywało w ciągu roku 17 dzieci, w 5 zawodowych rodzinach zastępczych – 15 dzieci, a w 7 zawodowych specjalistycznych rodzinach zastępczych przebywało 19 dzieci o specjalnych potrzebach związanych ze stanem zdrowia.

W Gdyni, w 2019 roku funkcjonowały także 23 **rodziny pomocowe**, w których znalazło tymczasową opiekę 36 dzieci.

Proporcje dotyczące liczby dzieci przebywających na przestrzeni lat w rodzinnej pieczy zastępczej, w tym w podziale na różne jej formy, obrazuje wykres nr 1.

Wykres nr 1: Dzieci przebywające w rodzinnej pieczy zastępczej

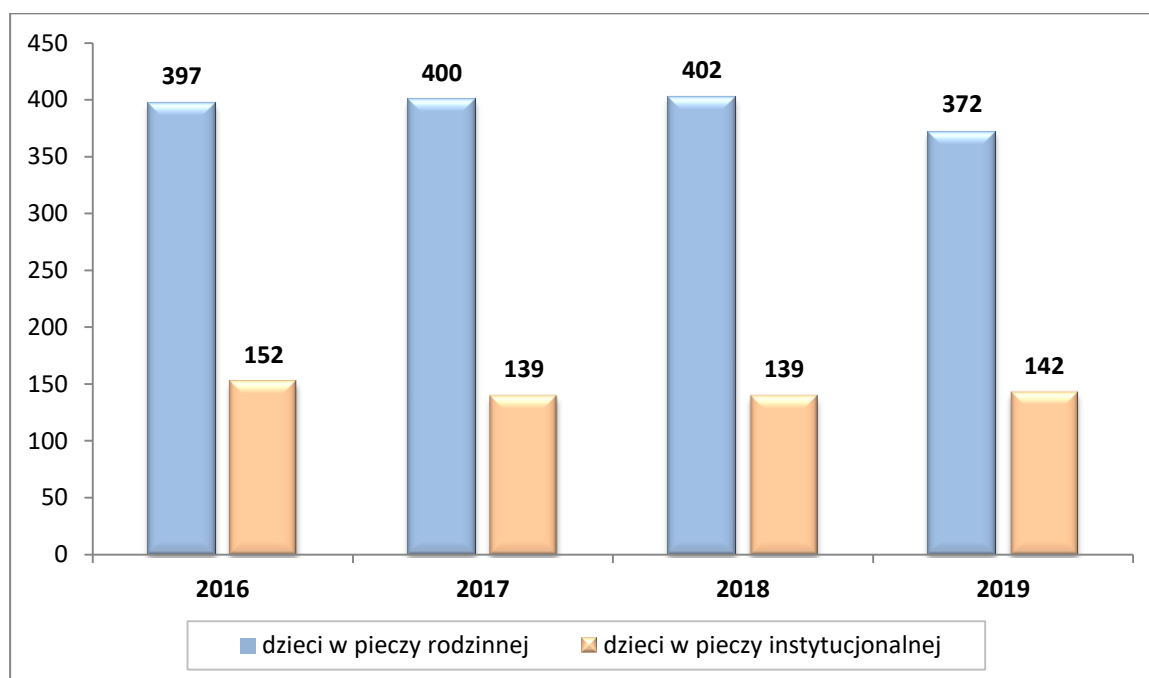
uwaga: liczba dzieci przebywających w poszczególnych formach rodzinnej pieczy zastępczej nie sumuje się do liczby dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej ogółem z uwagi na możliwość przekształcenia profilu rodziny w trakcie danego roku kalendarzowego, a także z uwagi na możliwość umieszczenia tego samego dziecka w ciągu roku w różnych formach pieczy zastępczej; w odniesieniu do liczby dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej ogółem podano liczbę narastającą i rozłączną (jedno dziecko liczone jeden raz)

2.2.2. Instytucjonalne formy pieczy zastępczej

W Gdyni obserwuje się stały trend w kierunku zmniejszania się liczby dzieci przebywających w systemie pieczy zastępczej (por. 2012 rok – 644 dzieci VS. 2016 rok – 549 dzieci VS. 2019 – 514 dzieci; zob. wykres nr 3). Tendencja ta jest szczególnie widoczna w pieczy instytucjonalnej, w której w porównaniu z rokiem 2012 obserwowany jest spadek liczby dzieci tam przebywających o ponad 40% (por. 2012 – 238 dzieci VS. 2019 – 142). Oznacza to, że w pierwszej kolejności dzieci kierowane są do rodzinnych form wsparcia, a dopiero po wyczerpaniu możliwości zabezpieczenia opieki w tej formie pieczy, poszukuje się miejsca w pieczy instytucjonalnej (dotyczy tylko dzieci powyżej 10 roku życia).

Instytucjonalne formy pieczy zastępczej mają charakter małych, kameralnych placówek, w jak największym stopniu dostosowanych do wieku dzieci oraz ich potrzeb. Wychowuje się w nich proporcjonalnie mniej dzieci niż w formach rodzinnych, co obrazuje wykres nr 2.

Wykres nr 2: Dzieci przebywające w pieczy zastępczej w podziale na formy pieczy rodzinnej i instytucjonalnej

W ramach tej formy pieczy zastępczej, na koniec 2019 roku funkcjonowało 10 placówek opiekuńczych, w tym 2 typu socjalizacyjnego, 3 placówki łączące zadania typu socjalizacyjnego i interwencyjnego oraz 5 placówek typu rodzinnego. Placówki całodobowe dysponowały w 2019 roku 110 miejscami, z których skorzystało narastająco 142 dzieci, w tym w placówkach typu rodzinnego wychowywało się 48 dzieci. Wspomniane 2 placówki typu socjalizacyjnego, prowadzone są przez Gdańską Fundację Innowacji Społecznej („Dom na Klifie” oraz „Dom pod Magnolią” – obie przeznaczone dla czternaściorga dzieci). W placówkach tych w 2019 roku przebywało narastająco 31 dzieci.

Dowartościowanie rodzinnych form opieki, spowodowało na przestrzeni ostatnich lat, systematyczne zmniejszanie się liczby miejsc o charakterze instytucjonalnym. Tendencja ta, oraz konieczność osiągnięcia obowiązujących standardów, o których mowa w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, doprowadziły do likwidacji Domu Dziecka i powstania w 2014 roku trzech odrębnych placówek (tj. Placówki Opiekuńczo – Wychowawczej Nr 1, 2 i 3 w Gdyni), zarządzanych przez Centrum Administracyjne Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych w Gdyni. Placówki przeznaczone są dla ogółem 42 podopiecznych, zaś w 2019 roku przebywało w nich narastająco 63 dzieci.

3. Kierunki zmian w gdyńskim systemie wsparcia dziecka i rodziny na przestrzeni lat 2017-2019

3.1. Podnoszenie adekwatności działań systemu wsparcia i rozwijanie oferty dostępnych usług na rzecz rodzin i pieczy zastępczej.

Podniesienie adekwatności działań systemu wsparcia oraz rozwijanie oferty dostępnych usług na rzecz rodzin i pieczy zastępczej koncentrowały się w latach 2017 – 2019 wokół: wzmacniania działań profilaktycznych skierowanych do rodzin zagrożonych rozpadem, wzmacniania działań reintegracyjnych skierowanych do rodzin starających się o powrót dzieci z pieczy zastępczej, poszerzania oferty dla dzieci i młodzieży doświadczającej kryzysów psychicznych oraz poszerzania oferty terapeutycznej o usługi obejmujące wszystkich członków rodziny.

Całość kontynuowanych na przestrzeni ostatnich 3 lat działań oraz uruchamianie ofert w obszarach deficytowych opiera się o funkcjonującą od wielu lat koalicję, przyczyniającą się do zwiększenia efektywności i jakości podejmowanych inicjatyw. Koalicjanci angażują się wzajemnie w działania partnerów, systematycznie wymieniają informacje i doświadczenia. Partnerzy wspólnie wypracowują i wdrażają skuteczne działania w odpowiedzi na zmieniającą się rzeczywistość społeczną, w tempie adekwatnym do potrzeb. Udział partnerstwa ponadsektorowego we wdrażaniu działań i uruchamianiu ofert polega między innymi na pracy zespołów multiprofesjonalnych. W spotkaniach zespołów biorą udział przedstawiciele podmiotów, zaangażowanych bezpośrednio w pracę z rodziną oraz służb miejskich, w tym przedstawiciele: MOPS (pracownicy socjalni, asystenci rodziny, koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej), Kuratorskiej Służby Sądowej, Policji, Straży Miejskiej, gdyńskich placówek opiekuńczo-wychowawczych, placówek wsparcia dziennego, szkół, przedszkoli, Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych, Zespołu Placówek Specjalistycznych, Laboratorium Innowacji Społecznych oraz organizacji pozarządowych. W zależności od zdiagnozowanych potrzeb, przyjętej strategii działania oraz wymogów ustawowych, zespoły pełnią różne funkcje. Część z nich dokonuje kwalifikacji do odpowiedniego poziomu pracy socjalnej w ramach trójpodziału pracy socjalnej lub asystentury rodziny realizowanych w MOPS. Zespoły spotykają się regularnie także w celu dokonywania okresowej oceny sytuacji dzieci przebywających w pieczy zastępczej lub placówkach wsparcia dziennego. Działalność zespołów multiprofesjonalnych ma na celu zapewnienie optymalnych warunków do udzielenia jak najbardziej adekwatnej pomocy, biorąc pod uwagę sytuację dziecka oraz całej rodziny, w szczególności w odniesieniu do stopnia zaawansowania kryzysu w rodzinie. Do zespołów multiprofesjonalnych zaliczyć można:

- Koalicje skupione wokół Rejonowych Zespołów Interdyscyplinarnych, których działalność skierowana jest głównie na przyjęcie wspólnego planu wsparcia oraz monitorowania sytuacji rodzin, znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji – dotkniętych przemocą, uzależnieniami, czy niepełnosprawnością. Zespoły działają przy czterech Dzielnicowych Ośrodkach Pomocy Społecznej, a spotkania odbywają się średnio raz w miesiącu w każdym z w/w ośrodków.
- Zespoły Kwalifikacyjne, których celem jest dopasowanie poziomu pracy socjalnej (intensywnej, pogłębionej i regularnej) do stopnia zaawansowania kryzysu w rodzinie. Oferta kierowana jest do rodzin, w których zdiagnozowano w szczególności występowanie trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. W sytuacji zdiagnozowania w rodzinie braku motywacji do współpracy, rodzinie przyznaje się asystenta rodziny. Podobnie jak w przypadku Rejonowych Zespołów Interdyscyplinarnych, Zespoły Kwalifikacyjne odbywają się w czterech Dzielnicowych Ośrodkach Pomocy Społecznej oraz Zespole ds. intensywnej pracy socjalnej z rodziną MOPS Gdynia.
- Zespoły do spraw okresowej oceny sytuacji dziecka, mające na celu wypracowanie jak najbardziej adekwatnej oferty wsparcia na rzecz dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej, przy uwzględnieniu metody pracy z dzieckiem i rodziną w ramach indywidualnego planu pracy. Zadaniem zespołów jest również ustalenie zasadności dalszego pobytu dziecka w placówce, bądź w formach pieczy zastępczej, a także informowanie sądu o ewentualnej potrzebie umieszczenia dziecka w innej placówce, w tym w młodzieżowym ośrodku socjoterapii, młodzieżowym ośrodku wychowawczym czy ośrodku leczniczym. Spotkania Zespołu odbywają się w siedzibie Zespołu ds. rodzinnej pieczy zastępczej MOPS Gdynia, bądź w siedzibie placówki sprawującej opiekę nad dzieckiem, co najmniej 2 razy w roku dla każdego dziecka.
- Zespoły rekrutująco-monitorujące, powoływane przy placówkach wsparcia dziennego. Działają na dwóch płaszczyznach. Celem pierwszej – rekrutacyjnej – jest zakwalifikowanie dziecka do jak najbardziej adekwatnego poziomu oddziaływania, przy udziale oferty wsparcia specjalistycznego. Drugą funkcją zespołów jest monitorowanie realizacji założeń opracowanego planu pracy z dzieckiem oraz ocena postępów dziecka w poszczególnych obszarach jego rozwoju.

Kontynuowane jest systemowe wsparcie rodzin, przy udziale grona specjalistów, reprezentujących różne instytucje miejskie w formie **planów pracy z dzieckiem i rodziną**. Takie plany mają charakter interdyscyplinarny, to znaczy angażują specjalistów z podmiotów i instytucji, mających w swoich zasobach ofertę, z której może skorzystać konkretna rodzina. Plany funkcjonują na różnych poziomach wsparcia i są odzwierciedleniem wspólnie przyjętej strategii koalicjantów, w celu poprawy sytuacji w rodzinie. Zaliczyć do nich można:

- plany pomocy rodzinie, koordynowane przez pracowników socjalnych na trzech poziomach pracy socjalnej, w tym pracowników intensywnej pracy socjalnej,
- plany pracy z rodziną, koordynowane przez asystentów rodziny i skierowane do rodzin, mających problemy w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej,
- plany pomocy dziecku, koordynowane przez koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej na rzecz dzieci umieszczonych w instytucjonalnych i rodzinnych formach pieczy zastępczej,
- indywidualne programy usamodzielnień, koordynowane przez pracowników ds. usamodzielnień i kierowane do osób opuszczających rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- indywidualne plany pomocy dla osób usamodzielnianych o specjalnych potrzebach wynikających najczęściej ze stanu zdrowia psychofizycznego, koordynowane przez koordynatora ds. usamodzielnień,
- indywidualne plany wychodzenia z bezdomności, koordynowane przez pracowników Centrum Reintegracji i Interwencji i Mieszkaniowej MOPS Gdynia.

W tak przyjętych planach pomocy, ogromne znaczenie ma zarówno sprawna komunikacja, jak i możliwość szybkiego reagowania szczególnie w sytuacjach interwencyjnych, czy nagłego kryzysu. Plany podlegają stałemu procesowi monitorowania i w razie potrzeby są modyfikowane, w zależności od zaobserwowanych zmian sytuacji w rodzinie lub środowisku.

Jedną z jednostek MOPS, realizującą plany jest Zespół ds. intensywnej pracy socjalnej z rodziną, w oparciu o przyjęty w MOPS Gdynia model trójpodziału pracy socjalnej. Zespół stanowi istotny element systemu, służący podnoszeniu adekwatności działań na rzecz rodzin. Intensywna praca socjalna oznacza najwyższy poziom zaangażowania pracownika socjalnego oraz najwyższy poziom zaangażowania zasobów środowiska i dedykowana jest rodzinom/osobom z wieloma problemami, pozostającym na pograniczu rozpadu, w tym najczęściej rodzin z dziećmi, przejawiającym dysfunkcje, które na poziomie zaistniałych skutków mogą spowodować konieczność umieszczenia dzieci w systemie opieki całodobowej. Okres intensywnej współpracy z rodziną/osobą może trwać nawet do trzech lat, zaś liczba środowisk, z którymi pracuje 18 zatrudnionych w jednostce pracowników, w jednym czasie nie przekracza siedmiu w przeliczeniu na jednego pracownika socjalnego. Udzielane w jednostce wsparcie zapewnia dostęp do indywidualnie animowanych działań o charakterze aktywizującym w sferze społecznej, zdrowotnej i zawodowej (tzw. **instrumentów aktywnej integracji**), w tym osoby objęte IPS mają możliwość skorzystania z szerokiego zakresu wsparcia specjalistycznego (m.in. psychologicznego, pedagogicznego i zawodowego).

Kolejnym elementem modelu trójpodziału pracy socjalnej jest asystentura rodzin, którą obejmowane są rodziny, u których zdiagnozowano wysoki stopień zagrożenia odebrania dzieci i które w większości objęte są nadzorem kuratora rodzinnego. Drugą grupę odbiorców wsparcia stanowią rodziny, których dzieci już przebywają w pieczy zastępczej, a które wytypowane zostały do wejścia w proces reintegracji i pracy w kierunku powrotu dzieci do domu rodzinnego. Gdyński zespół liczy 10 asystentów rodziny.

Gdyńskie rodziny mogą korzystać z oferty o charakterze edukacyjnym i integracyjnym, przygotowywanej rokrocznie przez pracowników socjalnych Dzielnicowych Ośrodków Pomocy Społecznej. Tematyka projektów socjalnych zazwyczaj wynika z wcześniej dokonanej przez pracowników socjalnych diagnozy środowiska lokalnego i niejednokrotnie odpowiada na konkretny problem danej grupy społecznej, czy środowiska. Pracownicy socjalni opracowują koncepcję działań, określając cel główny i cele szczegółowe oraz zadania, które doprowadzą do osiągnięcia wcześniej zamierzonego celu. Każdy projekt socjalny zawiera również opis założeń i źródeł finansowania, a także ocenia zagrożenia, jakie mogą wystąpić przy jego realizacji.

Kontynuowany jest proces kompleksowych diagnoz w celu uzyskania całościowego obrazu rodziny jako organizmu, którego funkcjonowanie zależy od kondycji każdego z jej członków. Diagnoza jest sporządzana po spotkaniu terapeutów z całą, wspólnie mieszkającą rodziną, tj. tą, która realnie tworzy podstawowy system. W jej trakcie zbierany jest wywiad rodzinny oraz określone są obszary problemowe w rodzinie. Częstym wskazaniem po konsultacji jest systemowa terapia rodziny. W 2019r. w Zespole Pomocy Psychologicznej MOPS Gdynia (ZPP) przeprowadzono 130 konsultacji dla 120 rodzin, w tym 30 z nich skorzystało następnie z terapii rodzinnej realizowanej przez terapeutów ZPP oraz terapeutów współpracujących (odbyło się 175 sesji terapii rodzin). Praca z rodziną opiera się na założeniach tzw. systemowego podejścia – wynika z tego specyficzne rozumienie zaburzeń systemu rodzinnego i związanej z tym psychopatologii poszczególnych członków rodziny oraz konkretny model pracy terapeutycznej służący poprawie funkcjonowania rodziny i redukcji psychopatologii. Terapiami rodzinnymi obejmowane są m.in. rodziny z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi, znajdujące się w kryzysie psychicznym, ale także zmagające się z problemem uzależnienia czy współuzależnienia.

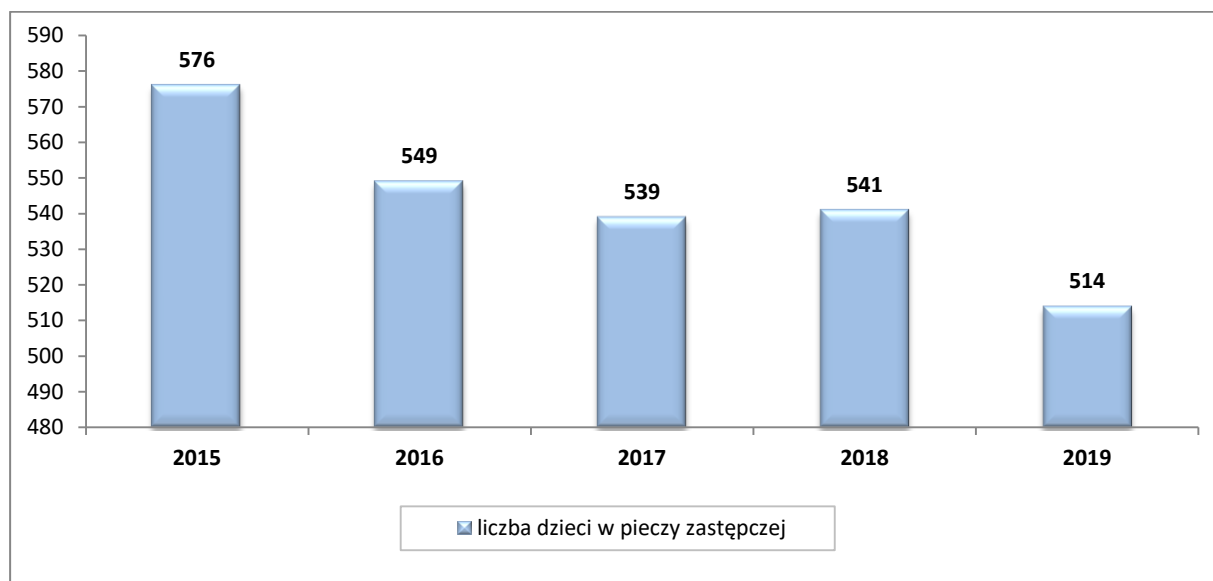
Znacznej uwagi wymaga nadal wątek zabezpieczenia adekwatnej oferty dla dzieci i młodzieży doświadczającej kryzysów psychicznych. Kwestionariusze identyfikacji oceny ryzyka celów, zadań lub projektów – kluczowych dla funkcjonalności systemu wsparcia społecznego – od kilku lat wskazują ograniczony dostęp do wsparcia psychiatrycznego dla dzieci i młodzieży jako najpoważniejszy z ryzyk. Wynika to przede wszystkim z coraz większej liczebnie grupy dzieci i młodzieży w kryzysie psychicznym, w szczególności wśród małych przebywających w pieczy zastępczej. Średnio co ósme (12,3% ogółu; 63 z 514)

dziecko umieszczone w pieczy było leczone w 2019 roku psychiatrycznie, a ograniczając formy pieczy do instytucjonalnych – niemal co czwarte (22,5% ogółu; 32 z 142). Ograniczenia te wynikają z jednej strony z długiego czasu oczekiwania na wizytę u psychiatry (w NFZ to średnio 6 miesięcy, w gabinecie prywatnym – 11 miesięcy), z drugiej – braku możliwości uzyskania wsparcia interwencyjnego, czy skierowania małoletnich gdynian do jedyne działającego oddziału w Gdańsku. Powyższe znajduje wpływ w funkcjonowaniu pieczy zastępczej, w szczególności: ograniczenia jednej z podstawowych funkcji placówek jaką jest pobyt czasowy i ograniczenia rotacji miejsc w pieczy (blisko połowa miejsc jest zablokowanych przez dzieci z problemami zdrowia psychicznego i zaburzonych emocji – zwolnienie miejsca następuje po usamodzielnieniu) oraz wzrastającej liczby dzieci i młodzieży kierowanej do pieczy instytucjonalnej z problemami zdrowia psychicznego (umieszczenia wychowanków pieczy rodzinnej zaburzonych i chorujących psychicznie w formach pieczy instytucjonalnej ze względu na postępującą niewydolność opiekuńczo-wychowawczą opiekunów w stosunku do dzieci pozbawionych dostępu do odpowiedniego leczenia psychiatrycznego oraz umieszczenia w pieczy zastępczej dzieci na skutek rosnącej niewydolności wychowawczej rodziców pozbawionych odpowiedniego dostępu do leczenia psychiatrycznego dla ich potomstwa). Powyższe wymusza konieczność podjęcia działań na poziomie redukcji skutków i wpływania na przyczyny zaistniałych problemów, tym samym – wypracowania rozwiązań systemowych gwarantujących dostęp do kluczowych ofert wsparcia psychiatrycznego dla dzieci i młodzieży.

3.2. Rozwijanie rodzinnych form opieki nad dzieckiem oraz doskonalenie standardów wsparcia w pieczy zastępczej

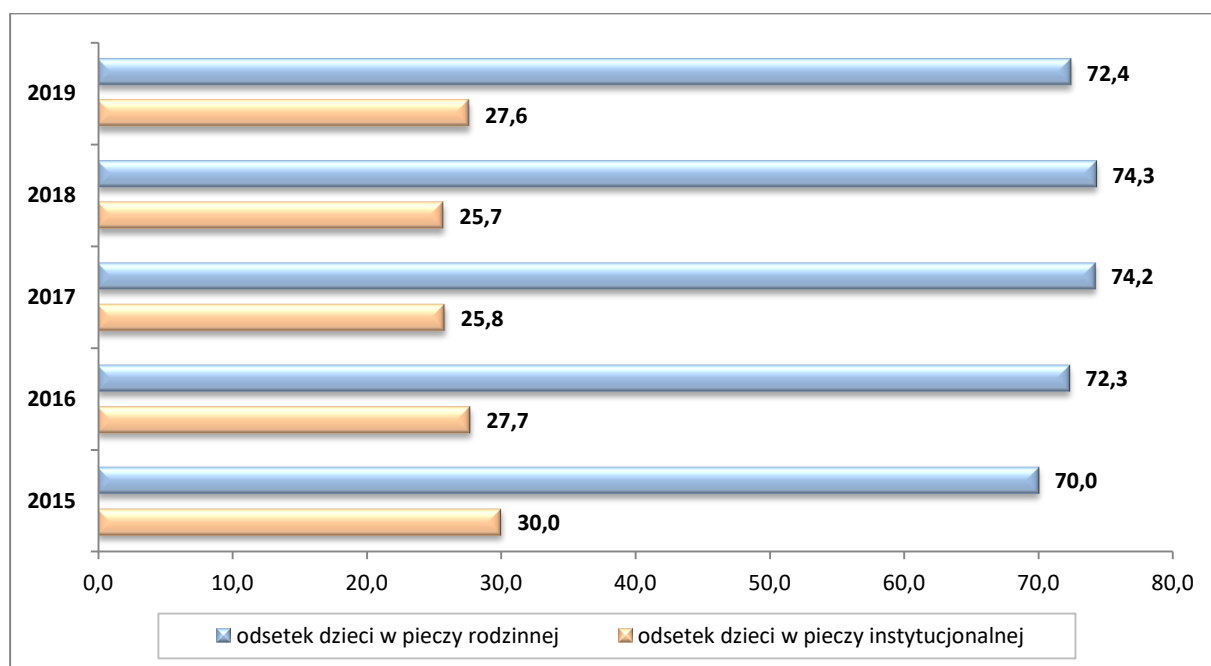
Gdyński system wsparcia dziecka i rodziny, poprzez dobre rozeznanie potrzeb oraz włączanie dedykowanych ofert wsparcia, stara się w jak największym stopniu zabezpieczyć rodziny przed rozpadem i koniecznością umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej. Profilaktyka prowadzona na wczesnym etapie trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz pojawiających się kryzysów, mających wpływ na spójność i funkcjonowanie rodziny, przyczyniła się w ciągu ostatnich lat do znacznego ograniczenia napływu dzieci do pieczy zastępczej (por. 2012 – 644 dzieci przebywających w różnych formach pieczy zastępczej, zaś w ostatnich latach 2016 – 549 dzieci VS. 2019 – 514 dzieci; zob. wykres nr 3).

Wykres nr 3: Dzieci przebywające w pieczy zastępczej

Funkcjonujące rozwiązania w obszarze gdyńskiej pieczy zastępczej, koncentrują się na zapewnieniu dzieciom jak najlepszych warunków do wychowania i rozwoju. Przede wszystkim rozwijana jest sieć rodzinnych form pieczy zastępczej, czy to w odniesieniu do rodzin zastępczych (spokrewnionych, zawodowych i niezawodowych), czy też rodzinnych domów dziecka (por. wykres nr 1). Dowartościowanie rodzinnych form pieczy zastępczej skutkuje również utrzymującą się od kilku lat korzystną proporcją pomiędzy liczbą dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej a liczbą dzieci przebywających w pieczy instytucjonalnej (por. 2012 rok – 63,0% dzieci w pieczy rodzinnej VS. 37,0% w pieczy instytucjonalnej, 2016 rok – odpowiednio 72,3% i 27,7%, 2019 rok – odpowiednio 72,4% i 27,6%; zob. wykres nr 4). Mimo iż ostatnie stanowi obowiązek ustawy dopiero od roku 2020, w Gdyni przypadki umieszczania dzieci poniżej 10 roku życia w pieczy instytucjonalnej nie mają miejsca od kilku lat.

Wykres nr 4: Proporcja pomiędzy odsetkiem dzieci przebywających w rodzinnej pieczy zastępczej a odsetkiem dzieci przebywających w pieczy instytucjonalnej

Istotnym elementem systemu jest funkcjonująca oferta dla dzieci i młodzieży, u których zdiagnozowano znaczne deficyty w rozwoju, czy też trudności w funkcjonowaniu psychospołecznym. Zarówno w pieczy rodzinnej, jak i instytucjonalnej, każde dziecko wymagające pomocy obejmowane jest dedykowanymi formami wsparcia specjalistycznego udzielanego zarówno przez specjalistów zatrudnionych w Zespole ds. rodzinnej pieczy zastępczej (aktualnie zespół zatrudnia 15 koordynatorów pieczy zastępczej, 6 psychologów i 3 pedagogów) i w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, jak i przez podmioty zewnętrzne, w ramach usług zleczanych przez gminę. Należy zaznaczyć, że pomoc psychologiczna kierowana jest również do gdyńskich dzieci, wychowujących się w rodzinnych formach pieczy zastępczej poza Gdynią. W przypadku, gdy nie ma możliwości zapewnienia pomocy psychologicznej ze strony powiatu właściwego dla miejsca pobytu dziecka (refundowanej przez Gminę Miasta Gdynia), zapewniana jest pomoc bezpośrednio przez specjalistę zatrudnionego w Zespole ds. rodzinnej pieczy zastępczej.

W katalogu form wsparcia specjalistycznego dostępne są zarówno konsultacje, jak i terapie indywidualne oraz rodzinne. W Zespole ds. rodzinnej pieczy zastępczej prowadzone są grupy wsparcia dla rodzin zastępczych zawodowych, niezawodowych oraz spokrewnionych. Organizowane są także szkolenia, mające na celu podniesienie kompetencji wychowawczych, skierowane do rodzin zastępczych. Natomiast dyrektorzy placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego oraz prowadzący rodzinne domy dziecka i osoby pełniące funkcję zawodowych rodzin zastępczych biorą udział w regularnych

zajęciach edukacyjno-szkoleniowych. Z kolei w ofercie wsparcia grupowego, kierowanego do dzieci i młodzieży znajdują się zajęcia psychoedukacyjne. Zakres wsparcia specjalistycznego kierowanego do dzieci i młodzieży, wychowującej się w instytucjonalnej pieczy zastępczej pokrywa się w większości z w/w wsparciem i obejmuje terapię indywidualną, socjoterapię i zajęcia grupowe o charakterze społeczności terapeutycznej. W zależności od indywidualnie zdiagnozowanych potrzeb, zabezpieczony jest również dostęp do leczenia psychiatrycznego oraz zapewnione kompleksowe wsparcie dla dzieci i młodzieży z podejrzeniem zespołu FASD (w ramach usług oferowanych przez Gdyńskie Centrum Diagnozy i Terapii FASD – jednostkę organizacyjną MOPS Gdynia).

Aktualnie w formach pieczy instytucjonalnej przebywa duża grupa wychowanków o specyficznych potrzebach wynikających z deficytów stanu zdrowia psychicznego i somatycznego. Ze względu na słabe rokowania co do możliwości ich powrotu do rodzin naturalnych lub umieszczenie w rodzinnej pieczy, odsetek takich dzieci do całości populacji dzieci przebywających w pieczy, ciągle wzrasta. Mając to na uwadze należy liczyć się z niedługą perspektywą przygotowania tych podopiecznych do wejścia w proces usamodzielnienia, co stanowi kolejne wyzwanie dla funkcjonującego systemu wsparcia. W 2019 roku 63 dzieci przebywających w pieczy zastępczej było poddanych leczeniu psychiatrycznemu, w tym 32 z nich to wychowankowie pieczy instytucjonalnej (co oznacza że blisko co czwarte dziecko umieszczone w tej formie pieczy zastępczej wymagało wsparcia psychiatrycznego).

Gdynia wprowadziła wysokie standardy dla zapewnienia jak najlepszych warunków dzieciom i młodzieży, trafiającym do pieczy zastępczej. Każde dziecko umieszczone w pieczy zastępczej, diagnozowane jest pod kątem rozwoju psychofizycznego, zaś jego opiekun otrzymuje zalecenia do dalszej pracy z dzieckiem. Indywidualna sytuacja i rozwój dziecka są omawiane podczas spotkań zespołów specjalistów, okresowo oceniających zasadność dalszego przebywania dziecka w pieczy zastępczej. Systematyczny monitoring sytuacji dziecka umożliwia maksymalne skrócenie czasu pobytu dziecka w zastępczych formach opieki.

Wszystkim osobom, prowadzącym Rodzinne Domy Dziecka a nie posiadającym własnego lokalu, Gmina Miasta Gdyni udziela wsparcia w postaci pokrycia kosztów jego wynajmu i/lub wykonania niezbędnego przystosowania lokalu do zamieszkania. Polityka samorządu, zmierzająca do zapewnienia dogodnych warunków do rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej, przekłada się na wzrost zarówno zainteresowania osób chętnych do ich prowadzenia, jak i liczby dostępnych miejsc w pieczy rodzinnej.

3.3. Rozwijanie działań na rzecz skuteczniejszego i efektywniejszego procesu usamodzielnienia wychowanków pieczy zastępczej

Horyzontalny plan działań w obszarze wsparcia osób usamodzielnianych, tj. osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze po osiągnięciu wieku pełnoletniego, oparto w latach 2017-2019 na trzech kluczowych filarach: doskonaleniu systemu zarządzania obszarem problemowym, wprowadzeniu zasady multidyscyplinarnego podejścia do planowania i ewaluacji procesu usamodzielnienia oraz poszerzaniu oferty wsparcia specjalistycznego na rzecz tej grupy docelowej.

Istotnym elementem doskonalenia systemu zarządzania obszarem problemowym było profesjonalizowanie działań ośrodka pomocy społecznej poprzez wyodrębnienie w strukturze MOPS Gdynia funkcji koordynatora, obejmującej działania związane z pracą socjalną na rzecz osób usamodzielnianych i wspomagającej prace dedykowanego zespołu zadaniowego.

W Zespole ds. wsparcia dziecka i rodziny funkcjonuje **sekcja usamodzielnień**, w ramach której 4 pracowników świadczy wsparcie na rzecz osób usamodzielnianych. Zasady pomocy przysługującej osobom usamodzielnianym, które rozpoczynają proces usamodzielnienia po 01.01.2012 roku regulują zapisy Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Wychowanków, którzy opuścili placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze przed 01.01.2012 roku oraz wychowanków opuszczających młodzieżowe ośrodki wychowawcze i młodzieżowe ośrodki socjoterapii obowiązują zapisy Ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej. W MOPS Gdynia w oparciu o zapisy Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej pracuje trzech z czterech pracowników sekcji usamodzielnień i jest to grupa osób świadczących wsparcie na rzecz osób usamodzielnianych z rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej. Czwarta osoba z sekcji pracuje na rzecz osób usamodzielnianych opuszczających MOW-y, MOS-y i zakłady poprawcze, wobec których formy pomocy określone zostały w Ustawie o pomocy społecznej. W rejestrze Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Gdyni figuruje aktualnie (stan na koniec 2019 roku) 456 osób znajdujących się w procesie usamodzielnienia, w tym 247 kobiet i 206 mężczyzn (odpowiednio 54,2 i 45,8 proc. ogółu). Ponad połowa (50,4 proc. ogółu; 230 osób) z nich to osoby opuszczające pieczę rodzinną. Średnio co czwarty (26,3 proc. ogółu; 120 osób) to wychowanek placówki opiekuńczo-wychowawczej. Powyższa proporcja wynika wprost z większej liczby dzieci przebywających w Gdyni w rodzinnych formach pieczy zastępczej, niż formach instytucjonalnych. Mniej niż co piąty usamodzielniany (19,3 proc. ogółu; 88 osób) to osoba opuszczająca młodzieżowy ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii lub zakład poprawczy.

W sierpniu 2019 roku osadzono w MOPS Gdynia funkcję **koordynatora działań procesów usamodzielnienia**. Do jego głównych zadań należy w szczególności: opracowanie i aktualizowanie prognoz dotyczących osób usamodzielnianych, ze szczególnym uwzględnieniem osób o specjalnych potrzebach (wynikających najczęściej ze stanu zdrowia psychicznego/somatycznego), pozyskiwanie i prowadzenie osób pełniących funkcję zawodowych opiekunów usamodzielnienia, organizowanie planów pomocy osobom usamodzielnianym, harmonizowanie działań osób i instytucji zaangażowanych w dany plan pomocy.

W kwietniu 2018 roku do gdyńskiego systemu wsparcia społecznego wprowadzono także nowy instrument w postaci **zawodowej funkcji opiekuna osoby usamodzielnianej**. Jej powołanie wynikało z konieczności znacznego ucelowienia i zintensyfikowania prowadzonych działań wspierających – w szczególności na rzecz osób usamodzielnianych o szczególnych ograniczeniach i potrzebach, wynikających głównie ze stanu zdrowia psychicznego, fizycznej niepełnosprawności czy problemu uzależnienia, które z tych powodów wymagają zdecydowanie wyższego poziomu zaangażowania opiekuna w proces usamodzielnienia. Opiekun poza podstawowymi obowiązkami powinien stanowić dla swojego usamodzielnianego gwarancję uzyskania i utrzymania elementarnego poczucia bezpieczeństwa poprzez zastąpienie funkcji tzw. obiektu rodzicielskiego, który został bezpowrotnie utracony, w okresie poważnej zmiany życiowej. Przypisana kluczowa rola zawodowego opiekuna usamodzielnienia ma być elementem stabilizującym i asekurującym, który będzie dawał szansę na uzyskanie przez podopiecznego niezbędnego poczucia bezpieczeństwa oraz optymalnej synchronizacji zaplanowanych działań z najważniejszymi specjalistami, np. pracownikiem socjalnym IPS, terapeutą, opiekunem mieszkania wspieranego, tak by realizowane zadania uzupełniały się i wzmacniały. Za pełnienie funkcji, zawodowy opiekun usamodzielnienia otrzymuje niewielką gratyfikację finansową, wypłacaną w cyklach comiesięcznych, w oparciu o umowę cywilno-prawną. Aktualnie, w Gdyni 6 osób sprawuje funkcję zawodowego opiekuna dla 8 osób usamodzielnianych, co zaspokaja definiowane potrzeby. W razie zwiększonego zapotrzebowania stworzona została baza kandydatów do pełnienia takiej funkcji.

Istotnym elementem, służącym podnoszeniu adekwatności działań na rzecz skuteczniejszego i efektywniejszego procesu usamodzielnienia, było wprowadzenie zasady **multidyscyplinarnego podejścia do planowania i ewaluacji procesu usamodzielnienia** wychowanków opuszczających rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo-wychowawcze. Wprowadzono **indywidualne plany pomocy**, czyli ponadstandardowe (w stosunku do obligatoryjnych ustawowo Indywidualnych Programów Usamodzielnienia) plany wsparcia opracowywane na rzecz osób usamodzielnianych, u których stwierdzono poważne deficyty w funkcjonowaniu społecznym oraz w zakresie kondycji zdrowotnej, w tym zdrowia

psychicznego. Do ich opracowania powoływane są dedykowane, multidyscyplinarne grupy robocze, a w ich skład wchodzi specjaliści, których wiedza i doświadczenie zawodowe pomogą opracować i dostosować ofertę wsparcia pod zdiagnozowane potrzeby i zasoby danej osoby. Grupy są zmienne, tzn. do opracowania indywidualnych planów pomocy zapraszani i angażowani są specjaliści pod kątem konkretnego problemu i sytuacji życiowej osoby usamodzielnianej. Zaplanowana w ten sposób pomoc służyć ma nie tylko zwiększeniu adekwatności i kompleksowości wsparcia, ale też harmonizacji działań podejmowanych przez różne podmioty (instytucje, zespoły) na rzecz tej grupy. Aktualnie w optyce koordynatora ds. osób usamodzielnianych i grup roboczych znajdują się 23 osoby o specjalnych potrzebach (wynikających z zaburzeń psychicznych, problemu uzależnień, niepełnosprawności fizycznej).

Zasada multidyscyplinarnego podejścia realizowana jest także w ramach kwalifikacji osób usamodzielnianych do **intensywnej pracy socjalnej (IPS)**, a także monitorowania procesu usamodzielnienia w ramach tej formy pracy socjalnej (zob. szerzej: punkt 3.1). IPS realizowana jest w wyodrębnionej jednostce organizacyjnej MOPS, tj.: Zespole ds. intensywnej pracy socjalnej z rodziną. W Zespole IPS dwóch pracowników socjalnych (z 18-stu tam zatrudnionych) oddelegowanych jest wyłącznie do pracy z osobami usamodzielnianymi, zaś liczba środowisk, z którymi pracują w jednym czasie nie przekracza siedmiu. Udzielane w jednostce wsparcie zapewnia dostęp do indywidualnie animowanych działań o charakterze aktywizującym w sferze społecznej, zdrowotnej i zawodowej (tzw. **instrumentów aktywnej integracji**). Osoby usamodzielniane są kierowane do IPS za pośrednictwem ankiet kwalifikacyjnych wypełnianych przez pracowników socjalnych Zespołu ds. Wsparcia Dziecka i Rodziny MOPS Gdynia, za wcześniejszą zgodą osoby usamodzielnianej. Kwalifikacja odbywa się na spotkaniu grupy roboczej, złożonej (min.) z pracownika socjalnego wypełniającego ankietę kwalifikacyjną, koordynatora ds. osób usamodzielnianych oraz pracownika Zespołu ds. intensywnej pracy socjalnej z rodziną. W zależności od potrzeb i indywidualnej sytuacji życiowej osoby usamodzielnianej, do udziału w grupie dopraszani są także inni specjaliści (np. pracownicy Zespołu ds. rodzinnej pieczy zastępczej, CAPOW).

Jedną z najważniejszych inicjatyw, służących zwiększaniu oferty wsparcia specjalistycznego na rzecz tej grupy docelowej, było uruchomienie w lipcu 2019 roku **mieszkania treningowego dla usamodzielnianych kobiet** o specjalnych potrzebach wynikających z problemów zdrowia psychicznego. Wypełniło ono istotną lukę w systemie wsparcia instytucjonalnego dla tej grupy usamodzielnianych. Mieszkanie zapewnia 6 miejsc, w tym jedno interwencyjne. Kadre stanowi 4 opiekunów-terapeutów. W mieszkaniu prowadzony jest trening życiowy z podopiecznymi, w kluczowych obszarach funkcjonowania

(m.in.) edukacyjnym, społecznym, zdrowotnym. Aktualnie, w mieszkaniu przebywają 4 usamodzielniane w wieku 19-22 lat.

Jednocześnie, w ramach pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych zapewniono miejsca w dwóch **mieszkaniach wspieranych** wynajmowanych przez MOPS na otwartym rynku. Pierwsze z nich, trzypokojowe, zapewnia trzy miejsca dla usamodzielnianych kobiet, a regularny nadzór (średnio 2-3 w tygodniu) nad funkcjonowaniem wychowanek pieczy zastępczej w mieszkaniu sprawuje pracownik Zespołu ds. Wsparcia Dziecka i Rodziny MOPS Gdynia. Drugie z mieszkań, dedykowane jest samotnym matkom w procesie usamodzielnienia i zapewnia 3 miejsca (trzy pokoje dla matek z dziećmi). Aktualnie, przebywają w nim 3 samotne matki z ogółem 4 dzieci w wieku od 1 do 3 lat. Mieszkanki dzielą się obowiązkami domowymi i wspomagają w opiece nad dziećmi. W mieszkaniu nie wprowadzono żadnego regulaminu, a jedynie zawarto z każdą mieszkanką „umowę o współpracy”, w której określono punkty dotyczące zasad wspólnego zamieszkania. Wszystkie mieszkanki objęte są intensywną pracą socjalną i znajdują się w opytcie pracowników socjalnych IPS. Regularny nadzór nad funkcjonowaniem osób w mieszkaniu sprasowuje także koordynator ds. usamodzielnień.

W ramach zwiększania dostępu do wsparcia psychologicznego i terapeutycznego w styczniu 2019 roku wyodrębniono w strukturze ośrodka funkcję **psychologa dla osób usamodzielnianych**. Pełni ją psycholog z Zespołu Pomocy Psychologicznej MOPS Gdynia, wyspecjalizowany w pracy z osobami usamodzielnianymi. Wyodrębnienie funkcji wynikało z potrzeby zapewnienia młodym osobom jak najszerszego dostępu do wsparcia psychologicznego zarówno w formie diagnostycznej, jak i terapeutycznej. Psycholog wspiera również bezpośrednio pracowników sekcji usamodzielnień w postaci superwizji indywidualnych i grupowych.

Prócz obowiązkowych ustawowo form wsparcia na rzecz osób usamodzielnianych (takich jak: pomoc na zagospodarowanie, usamodzielnienie i kontynuowanie nauki), kontynuowano także wypłatę **dotatków mieszkaniowych**. Jest to dodatkowa forma wsparcia, nie wskazana w Ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, a realizowana przez MOPS Gdynia jako jedna z form pomocy w zakresie uzyskania odpowiednich warunków mieszkaniowych. Przyznawana jest osobom usamodzielnianym w formie dofinansowania do wynajmu mieszkania lub pokoju na wolnym rynku. Pomoc wypłacana jest w cyklach comiesięcznych na okres i w wysokości zależnej od indywidualnej sytuacji osoby usamodzielnianej, nie zaś kryterium dochodowego. Na przestrzeni ostatnich trzech lat, z tej formy wsparcia korzystało średniorocznie 61 osób usamodzielnianych.

Działalność kontynuowała **Placówka Animacji Środowiskowej „Starter”** przy Zespole Placówek Specjalistycznych – dedykowana wychowankom placówek opiekuńczo-wychowawczych w wieku od 16 do 19 roku życia. Oferuje ona zajęcia prowadzone metodą

warsztatową, podczas których uczestnicy zdobywają praktyczne umiejętności niezbędne w dorosłym życiu, w takich obszarach funkcjonowania jak (m.in.) rynek pracy, edukacja czy organizacja czasu wolnego. Oferta ma na celu rozwój umiejętności społecznych i zapoznanie osób wchodzących w proces usamodzielnienia lub/i w pierwszych latach usamodzielnienia z praktycznymi aspektami związanymi z samodzielnym życiem. Program zajęć obejmuje m.in.: doradztwo zawodowe i prawne, edukację ekonomiczną, trening umiejętności społecznych, profilaktykę zdrowotną, psychoedukację seksualną, wizyty w instytucjach, czy zapoznanie z ofertą instytucji pomocowych.

Dowartościowanie kolejnych elementów, związanych z procesem usamodzielniania w dalszym ciągu stanowi wyzwanie stojące przed gdyńską pieczę zastępczą na najbliższe lata. Doświadczenia oraz wnioski płynące z realizacji badania socjologicznego w zakresie potrzeb osób usamodzielnianych⁴, wskazują, że wzmocnienia wymaga rola opiekuna osoby usamodzielnianej oraz – w szczególności – obszar dotyczący problematyki zdrowia psychicznego (w tym wprowadzania rozwiązań na poziomie lokalnego systemu wsparcia w dostępie do psychiatrii dzieci i młodzieży i dziennego oddziału, zaspakajania potrzeb mieszkaniowych tej grupy usamodzielnianych), co wynika wprost z obserwowanego wzrostu liczby osób w kryzysach psychicznych i z zaburzeniami psychicznymi. Aktualna liczebność tej grupy usamodzielnianych szacowana jest na 39 osób (co stanowi 8,6 proc. ogółu), jednak z dużym prawdopodobieństwem można sądzić, że będzie ona systematycznie wzrastać (opierając się m.in. na liczbie takich osób przebywających obecnie w pieczy instytucjonalnej, czyli osób, które dopiero będą wchodziły w proces usamodzielnienia – 63 spośród 514 dzieci i młodzieży poniżej 18 roku życia i przebywających w 2019 roku w pieczy zastępczej posiada problemy zdrowia psychicznego i było leczonych psychiatrycznie, co stanowi 12,3 proc. ogółu). Ważkość tego zagadnienia należy rozpatrywać więc nie tylko pod kątem ilościowym (skali problemu), co przede wszystkim jakościowym (implikacji dla instytucjonalnego systemu

⁴ Badanie zrealizowano na przełomie 2018/2019 roku z zastosowaniem następujących metod i technik badawczych: indywidualnych wywiadów pogłębionych z 35 osobami, które ukończyły proces usamodzielnienia lub które są w procesie minimum trzy lata, zogniskowanych wywiadów grupowych zrealizowanych wśród 10 specjalistów pracujących w obszarze wsparcia osób usamodzielnianych (wychowawców, koordynatorów, pedagogów, pracowników socjalnych) oraz analizy *desk research*. Głównym celem badania było zdiagnozowanie sytuacji usamodzielnionych wychowanków z pieczy zastępczej (zarówno rodzinnej, jak i instytucjonalnej), a także Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych, Młodzieżowych Ośrodków Socjoterapii oraz zakładów poprawczych pod kątem oceny jakości wsparcia adresowanego do tych osób. W pierwszym komponencie badanie celowane było na ocenę instytucjonalnego systemu wsparcia osób usamodzielnianych oraz zidentyfikowanie barier i potrzeb najczęściej pojawiających się w procesie usamodzielniania. Dodatkowo, badanie skoncentrowane było również na rozpoznaniu sytuacji życiowej osób usamodzielnianych w kluczowych aspektach funkcjonowania (zawodowym, mieszkaniowym, społecznym, edukacyjnym, prawnym i zdrowotnym). Wnioski z przeprowadzonej analizy pozwoliły na określenie stopnia dopasowania udzielanego wsparcia instytucjonalnego do potrzeb jego odbiorców oraz efektywności procesu usamodzielniania. Opracowanie raportu badawczego wynikało wprost z kierunków działań jakie wskazano w „Gdyńskim Programie Wsparcia Rodziny i Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2017-2019” (por. kierunek działania 3.1. Realizacja badania socjologicznego w zakresie potrzeb osób usamodzielnianych).

wsparcia, w tym konieczności zapewnienia adekwatnej i specjalistycznej pomocy, wyższego stopnia zaangażowania multidyscyplinarnego, wyższych kosztów finansowych przeznaczanych na wsparcie), a dodatkową trudność stanowi tu także niewydolność krajowego systemu opieki psychiatrycznej (w tym psychiatrii dzieci i młodzieży).

3.4. Promowanie dobrych praktyk w obszarze wsparcia dziecka i rodziny

Szczególną formą działań o charakterze ponadsektorowym są inicjatywy promujące dobre praktyki w obszarze wsparcia dziecka i rodziny, czy podnoszące świadomość społeczną w kwestiach związanych z zagrożeniami dla jej funkcjonowania. Tego typu działania prowadzone są w Gdyni regularnie od kilku lat, a wśród nich znajdują się takie jak: kampanie społeczne, konferencje ogólnopolskie i miejskie, publikacje przybliżające tematykę wsparcia społecznego rodzin oraz platformy internetowe ułatwiające dostęp do informacji nt. możliwości uzyskania wsparcia.

Stałym elementem na mapie edukacyjnej miasta jest coroczna kampania Biała Wstążka uświadamiająca problem przemocy mężczyzn wobec kobiet oraz prezentująca wieloaspektowe i interdyscyplinarne rozwiązania w zakresie przeciwdziałania przemocy, wypracowane przez szereg instytucji zajmujących się tą kwestią. Co roku, do współorganizacji kampanii zapraszana jest inna placówka oświatowa, zaś „ambasadorami” kampanii najczęściej jest młodzież ucząca się. Kampanii towarzyszą różnorodne wydarzenia o charakterze miejskim, takie jak: rozpowszechnianie wśród gdynian plakatów i ulotek informacyjnych, organizowanie konkursów i warsztatów dla uczniów. Zwieńczeniem corocznej edycji kampanii jest grudniowa konferencja miejska, do udziału w której zapraszane jest szerokie grono służb pomocowych oraz wszyscy członkowie gdyńskiego Zespołu Interdyscyplinarnego.

Rokrocznie MOPS Gdynia organizuje gdyńską kampanię społeczną pn. „Zwyczajna rodzina”, propagującą ideę rodzicielstwa zastępczego. Kampania trwa najczęściej w okresie od maja do czerwca, zaś prowadzone w jej ramach działania (m.in. seminaria, pikniki otwarte, spoty reklamowe) kierowane są do mieszkańców Gdyni, w tym do gdyńskich rodzin zastępczych oraz do kandydatów na rodziców zastępczych. Od 2018 roku realizowany jest także rokrocznie Gdyński Tydzień Profilaktyki Uzależnień, w ramach którego organizowane są wydarzenia propagujące zdrowie psychofizyczne oraz gdyńską ofertę wsparcia w obszarze przeciwdziałania uzależnieniom od środków psychoaktywnych (m.in. warsztaty, dni otwarte w instytucjach miejskich działających na rzecz osób z problemem uzależnienia, pikniki dla rodzin, akcje i spotkania informacyjno-edukacyjne).

W obszarze tematycznym wsparcia dziecka i rodziny, na przestrzeni ostatnich trzech lat Gdynia była gospodarzem dwóch konferencji o zasięgu ogólnopolskim. W 2018 roku MOPS współorganizował (wraz z Koalicją na rzecz Rodzinnej Opieki Zastępczej)

I Ogólnopolskie Spotkanie Organizatorów Rodzinnej Pieczy Zastępczej i Jednostek Samorządu Terytorialnego pn. „Kierunek Dziecko”, w którym udział wzięło blisko 200 pracowników jednostek samorządowych z całej Polski. Celem konferencji była prezentacja dobrych praktyk i wymiana doświadczeń wśród specjalistów i samorządowców odpowiedzialnych za realizację zadań w obszarze wsparcia dziecka i rodziny, w tym próba odpowiedzi na pytanie w jaki sposób można skutecznie osiągać cele i realizować kierunki rozwoju wyznaczone przez prawo krajowe i międzynarodowe w obszarze wsparcia dzieci i pieczy zastępczej. W 2019 roku MOPS Gdynia był również głównym organizatorem dwudniowej konferencji pn. „Za sterami FASD – nowe standardy w opiece nad dzieckiem”, w której udział wzięło blisko 300 specjalistów z całej Polski. Jej głównym celem było zapoznanie uczestników z dotychczas wypracowanymi dobrymi praktykami w obszarze opieki nad osobami z zespołem zaburzeń związanych z ekspozycją na alkohol w okresie życia płodowego – na przykładzie doświadczeń Gdyńskiego Centrum Diagnostyki i Terapii FASD – oraz wskazanie kierunku w tworzeniu kolejnych i bardziej zaawansowanych rozwiązań na szczeblu ogólnopolskim. Konferencja była kulminacją tygodniowej kampanii społecznej pn. „FAS – w trosce o dziecko”, podczas której odbyło się wiele wydarzeń promujących wiedzę na temat FASD i zgubnych skutków spożywania alkoholu przez kobiety w ciąży (m.in. happeningi, projekcje kina społecznie wrażliwego, spotkania informacyjne, warsztaty szkoleniowe dla osób pracujących w obszarze wsparcia dziecka i rodziny, dni otwarte w dedykowanych placówkach wsparcia, spoty reklamowe w środkach komunikacji publicznej, wydanie publikacji pn. „Trochę inne Vademecum, czyli codziennik z życia z FASD”).

W stały kalendarz wydarzeń miejskich wpisana jest także inicjatywa Zespołu Placówek Specjalistycznych pn. „Chodźcie na plac!”. Jest to konferencja miejska łączona z częścią warsztatową, a poświęcona prezentacji gdyńskich praktyk w obszarze pracy z dzieckiem i rodziną, wymianie doświadczeń oraz doskonaleniu warsztatu pracy i integracji środowisk praktyków, teoretyków i innych profesjonalistów działających w obszarze wsparcia dziecka i rodziny.

Od 2017 roku organizowana jest także konferencja miejska (wraz z warsztatami i wykładami) dla osób pracujących w obszarze pomocy rodzinom, w których obecny jest problem uzależnienia pn. „GPS dobrego pomagania rodzinom z problemem alkoholowym”. Jedną z ostatnich inicjatyw, zrealizowanych w drugiej połowie 2019 roku, była konferencja miejska pn. „Kręgi na wodzie – widzę, rozumiem, działam”, inaugurująca powstanie (pod tym samym tytułem) programu profilaktyki samobójstw i pomocy środowiskom dotkniętym próbami samobójczymi i samobójstwami, a przygotowanym przez MOPS Gdynia wspólnie z Wydziałem Polityki Rodzinnej Urzędu Miasta Gdyni i Gdyńskim Centrum Zdrowia. W konferencji wzięło udział 120 specjalistów – pracowników gdyńskich szkół

ponadpodstawowych, policji, prokuratury, a także ochrony zdrowia, pomocy społecznej i Ośrodka Interwencji Kryzysowej. Realizacja Programu, w tym miejskich konferencji dla osób, które w codziennej pracy miały lub mogą mieć kontakt z osobami i rodzinami po doświadczeniach suicydalnych, będą kontynuowane w kolejnych latach.

W ostatnich trzech latach wydano osiem publikacji, powiązanych tematycznie z szeroko rozumianym obszarem wsparcia społecznego gdyńskich rodzin. Publikacje są dostępne dla wszystkich osób zainteresowanych (www.mopsgdynia.pl/publikacje).

Jednocześnie, dbano o podnoszenie wiedzy i dostępności mieszkańców do zasobów informacyjnych Gdyni w kluczowych aspektach życia społecznego i problematyki społecznej. Oprócz utrzymania portali dedykowanych problematyce przemocy (www.bialawstazkagdynia) i rodzicielstwa zastępczego (www.zwyczajnarodzina.pl), w 2019 roku uruchomiono, w formie pilotażowej, stronę z informacjami o profilaktyce i zdrowiu psychicznym (www.zdrowagdynia.pl). Od 2017 roku funkcjonuje także strona www.gdyniawspiera.pl. To innowacyjny portal, który jest narzędziem siecującym gdyńskie instytucje i organizacje, skupiając w jednym miejscu informacje o dostępnej ofercie wsparcia oraz ułatwiającym dostęp do zasobów informacyjnych w kluczowych aspektach życia społecznego i problematyki społecznej. Portal powstał przede wszystkim po to, aby osoba szukająca pomocy mogła w prosty sposób – po kilku kliknięciach – dotrzeć do konkretnej oferty wsparcia odpowiadającej jej potrzebom. Baza jest na bieżąco aktualizowana i nie jest zamknięta. Swoją ofertę do portalu może bowiem dopisać każdy podmiot, udzielający mieszkańcom Gdyni nieodpłatnej pomocy. Strona skierowana jest także do tych, którzy chcieliby świadczyć wsparcie na rzecz gdynian w ramach wolontariatu lub programu stażowego. Stronę współtworzy aktualnie 106 podmiotów (instytucji, organizacji) oferujących mieszkańcom Gdyni bezpłatne formy wsparcia, jej administratorem jest zaś Zespół Placówek Specjalistycznych.

4. Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ol style="list-style-type: none"> 1. Utrzymująca się tendencja niskiego napływu dzieci do pieczy zastępczej, w tym do pieczy instytucjonalnej. 2. Korzystna i stale poprawiająca się proporcja pomiędzy rodzinnymi i instytucjonalnymi formami opieki nad dzieckiem. 3. Wysoka jakość pracy socjalnej, dzięki wysokiemu 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Niepełny katalog instrumentów wsparcia dedykowanych osobom usamodzielnianym ze specyficznymi potrzebami opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze, rodziny zastępcze, MOW-y, MOS-y i zakłady poprawcze. 2. Niepełna oferta dla dzieci i młodzieży doświadczającej kryzysów psychicznych, w tym brak dziennej opieki psychiatrycznej

<p>poziomowi innowacyjności rozwiązań systemowych, w tym m.in. trójpodziałowi pracy socjalnej.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Systematyzowanie działań w obszarze wsparcia dziecka i rodziny poprzez wdrażanie horyzontalnych planów rozwoju w dokumentach strategicznych. 5. Wysoki poziom reagowania systemu na zdiagnozowane potrzeby w oparciu m.in. o współpracę międzyinstytucjonalną i budowanie zespołów multiprofesjonalnych. 6. Silnie działająca gdyńska koalicja na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. 7. Sprawna współpraca pomiędzy MOPS Gdynia a Sądem Rejonowym i Zespołem Kuratorskiej Służby Sądowej wykonującym orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich. 8. Wzrost samoorganizacji mieszkańców, w tym zawiązywanie się nieformalnych grup (np. Kluby Rodzica) 9. Szeroka oferta usług o charakterze środowiskowym oferowanych przez podmioty działające w mieście i w poszczególnych dzielnicach, m.in. program Gdynia Rodzinna, Centrum Aktywności Rodziny, strona www.gdyniawspiera.pl, Przystanie Sąsiedzkie, Biblioteki. 10. Adekwatna do potrzeb oferta usług o charakterze specjalistycznym odpowiadająca na specyficzne potrzeby rodzin (m. in. oferty Centrum FASD, Zespołu Pomocy Psychologicznej, Zespołu Placówek Specjalistycznych). 11. Udzielanie pomocy fakultatywnej rodzinnym formom pieczy zastępczej, wykraczającej poza standardowe wsparcie. 12. Sieć placówek wsparcia dziennego (SPOT) funkcjonująca w zintegrowanym systemie wsparcia rodziny. 	<p>dla dzieci i młodzieży, trudny dostęp do psychiatrów dziecięcych.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. Niewystarczający poziom wymiany informacji międzyinstytucjonalnej o wystąpieniu kryzysu w rodzinie na wczesnym jego etapie. 4. Niedobór pracowników z odpowiednimi kwalifikacjami w sektorze pomocy społecznej, w tym specjalistów pracujących z dzieckiem i rodziną w kryzysie. 5. Niewystarczający poziom uzyskiwania informacji o populacji młodzieży zagrożonej niedostosowaniem społecznym, która ujawnia zachowania ryzykowne i nie jest zarejestrowana przez system pomocy (MOPS, ZPS, kuratela). 6. Umieszczenia w pieczy zastępczej dzieci na skutek rosnącej niewydolności wychowawczej rodziców pozbawionych odpowiedniego dostępu do leczenia psychiatrycznego dla ich potomstwa. 7. Umieszczenia wychowanków pieczy rodzinnej zaburzonych i chorujących psychicznie w formach pieczy instytucjonalnej ze względu na postępującą niewydolność opiekuńczo-wychowawczą opiekunów w stosunku do dzieci pozbawionych dostępu do odpowiedniego leczenia psychiatrycznego (psychiatria dziecięca, dzienny oddział psychiatryczny dla dzieci i młodzieży). 8. Problem w realizowaniu podstawowej funkcji czasowego pobytu w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w odniesieniu do wychowanków z problemem zdrowia psychicznego – narastające blokowanie dostępnych miejsc (blokowanie niezbędnej rotacji).
--	---

<p>13. Rozwijanie i profesjonalizowanie oferty wsparcia na rzecz osób w procesie usamodzielnienia (mieszkanie wspierane dla dziewcząt wraz z zapewnieniem treningu życiowego, budowanie zespołów multiprofesjonalnych przy opracowaniu planów wsparcia, powołanie funkcji koordynatora mieszkań wspieranych oraz zawodowych opiekunów osób usamodzielnianych, funkcjonowanie placówki dla osób usamodzielniających się SPOT STARTER).</p> <p>14. Realizacja pilotażowego modułu w SPOT PÓŁNOC, mającego na celu opracowanie skutecznej metody dotarcia do dzieci i młodzieży spoza instytucjonalnego systemu pomocy (MOPS, ZPS, kuratela), które prezentują ryzykowne zachowania poza rodziną i szkołą.</p> <p>15. Specjalizowanie kadry pomocy społecznej w tematyce zdrowia psychicznego skutkujące wyższymi kompetencjami zawodowymi i lepszym rozpoznawaniem symptomów kryzysu psychicznego wśród osób objętych wsparciem instytucjonalnym.</p>	
Szanse	Zagrożenia
<ol style="list-style-type: none"> 1. Zmniejszająca się liczba rodzin korzystających ze świadczeń pomocy społecznej wynikająca z poprawy sytuacji finansowej. 2. Dalszy rozwój partnerstwa koalicyjnego w obszarze wsparcia dziecka i rodziny poprzez włączanie nowych podmiotów, zapewnianie warunków do podnoszenia jakości działań oraz gotowość do wymiany wiedzy i informacji. 3. Dostęp do wsparcia finansowego ze źródeł zewnętrznych (np.: MRPiPS, UE). 4. Udział sektora biznesowego w procesie wspierania rodzin w ramach tzw. biznesu społecznie zaangażowanego. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wprowadzenie stanu epidemii i spodziewane szerokie, negatywne implikacje pandemii na sytuację w kraju, w tym m.in. w wymiarze gospodarczym, ekonomicznym, społecznym. 2. Wzrastająca liczba rodzin napływowych z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi. 3. Częste zmiany miejsca zamieszkania rodzin z wieloma problemami, które unikają kontaktu z pomocą społeczną. 4. Brak motywacji części rodzin objętych wsparciem do zmiany swojej sytuacji życiowej. 5. Prawdopodobieństwo powrotu rodzin do systemu pomocy społecznej, w tym m.in. osób, które przeszły proces usamodzielnienia.

	<ol style="list-style-type: none">6. Utrzymująca się grupa klientów stale korzystająca ze wsparcia pomocy społecznej.7. Zmiany społeczno-cywilizacyjne wpływające na rozpad więzi w rodzinie i pojawianie się nowych problemów społecznych, m.in. dzieci zapracowanych rodziców, eurosieroctwo, uzależnienia behawioralne, w tym fonoholizm.8. Odchodzenie rodzin z systemu pomocy społecznej z powodu lepszej kondycji finansowej, pomimo pozostających problemów.
--	---

II. Wizja systemu, cel strategiczny, cele szczegółowe, kierunki działań, rezultaty i wskaźniki

CEL STRATEGICZNY:

Podniesienie poziomu efektywności gdyńskiego systemu wsparcia w odniesieniu do zidentyfikowanych grup odbiorców o szczególnych potrzebach

WIZJA SYSTEMU WSPARCIA DZIECKA I RODZINY W ROKU 2022:

System wsparcia dziecka i rodziny w roku 2022 to rzeczywistość w której funkcjonuje stabilna i kompletna w odniesieniu do identyfikowanych potrzeb oferta wsparcia dla rodzin i osób potrzebujących. Wszelkie działania osadzone są na gruncie dobrej kooperacji interdyscyplinarnej i koalicyjnej. Grupy odbiorców wsparcia o zidentyfikowanych szczególnych potrzebach uzyskują dedykowane, animowane na miarę indywidualnych potrzeb, wsparcie dopełniające funkcjonującą paletę ofert o charakterze leczniczym. Zarówno zasób funkcjonujących ofert, ich celowość i skuteczność poddawana jest okresowej ocenie, tak by nieustannie przesuwać środek ciężkości działań systemu pomocy z poziomu skutków na poziom przyczyn występujących problemów.

Cele szczegółowe:	Kierunki działań:	Rezultaty:	Wskaźniki:
1. Zwiększanie dostępności do usług w zakresie zdrowia psychicznego dla grup o specjalnych potrzebach.	1.1. Poszerzenie oferty dla dzieci i młodzieży doświadczających kryzysów psychicznych.	<ul style="list-style-type: none"> Opracowana koncepcja uruchomienia oferty wsparcia o charakterze dziennym dla dzieci i młodzieży doświadczających kryzysów psychicznych. 	<ul style="list-style-type: none"> Formy terapeutyczne w ramach dziennej opieki psychiatrycznej dla dzieci i młodzieży, doświadczających kryzysów psychicznych. Liczba dzieci i młodzieży doświadczających kryzysów psychicznych, które skorzystały z dedykowanej oferty wsparcia.
	1.2. Poszerzenie oferty dla osób z tzw. podwójnym problemem (uzależnienia i współwystępującego zaburzenia psychicznego).	<ul style="list-style-type: none"> Opracowanie i wdrożenie planu postrehabilitacji - powrotu osoby uzależnionej do środowiska po zakończonej terapii stacjonarnej. Stworzenie i wdrożenie oferty profilaktyki środowiskowej dla osób zagrożonych wystąpieniem kryzysu psychicznego. 	<ul style="list-style-type: none"> Liczba przygotowanych i wdrożonych planów/strategii wyjścia po odbytej terapii. Liczba osób, która skorzystała z oferty psychiatrii środowiskowej.
2. Podniesienie adekwatności działań na rzecz skuteczniejszego	2.1. Rozszerzenie sieci mieszkań wspieranych dla osób usamodzielnianych.	<ul style="list-style-type: none"> Uruchomienie nowych mieszkań wspieranych dla osób usamodzielnianych z grup o specyficznych potrzebach. 	<ul style="list-style-type: none"> Liczba nowo utworzonych mieszkań wspieranych dla osób usamodzielnianych z grup o specyficznych potrzebach.

<p>i efektywniejszego procesu usamodzielnienia wychowanków opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze i rodziny zastępcze, głównie z grup o specyficznych potrzebach (osoby z zaburzeniami psychicznymi, z niepełnosprawnością intelektualną, samotne matki).</p>	<p>2.2. Poszerzenie oferty wsparcia specjalistycznego.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie treningu życiowego w każdym z funkcjonujących i nowo utworzonych mieszkań wspieranych przy multidyscyplinarnym zaangażowaniu specjalistów. • Wdrożenie struktury zarządzania mieszkaniami wspieranymi. • Wzrost liczby osób pełniących funkcję zawodowego opiekuna osoby usamodzielnianej. • Przygotowanie osób do pełnienia funkcji opiekuna usamodzielnienia poprzez opracowanie poradnika usamodzielnienia oraz organizację dedykowanych szkoleń. • Uruchomienie klubu mentoringu prowadzonego przez osoby po zakończonych procesach usamodzielniania na rzecz osób w procesie usamodzielniania 	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba opracowanych planów treningowych dla osób przebywających w mieszkaniach wspieranych • Liczba powołanych koordynatorów w mieszkaniach wspieranych • Liczba osób zatrudnionych w charakterze zawodowego opiekuna osoby usamodzielnianej. • Opracowany poradnik usamodzielnienia. • Liczba zorganizowanych szkoleń dla opiekunów usamodzielnienia lub osób przygotowujących się do pełnienia tej funkcji w procesie usamodzielnienia. • Liczba zorganizowanych spotkań w ramach klubu mentoringu.
<p>3. Wzmacnianie działań profilaktycznych skierowanych do rodzin zagrożonych rozpadem</p>	<p>3.1. Rozpoznanie kryzysu w rodzinie na wczesnym etapie w oparciu o współpracę z pracownikami edukacji i ochrony zdrowia.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowanie informatora oferty wsparcia MOPS w pionie wsparcia dziecka i rodziny oraz informatora o ofercie wsparcia dziennego w SPOT. • Prezentacja działalności MOPS podczas zebrań Rad Pedagogicznych, spotkań pedagogów, dedykowanych spotkań interdyscyplinarnych. • Organizowanie w dzielnicowych ośrodkach pomocy społecznej rejonowych zespołów interdyscyplinarnych w DOPS. 	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowany informator oferty wsparcia MOPS w pionie wsparcia dziecka i rodziny. • Opracowany informator o ofercie wsparcia dziennego w SPOT. • Liczba spotkań informacyjnych w placówkach oświatowych i ochrony zdrowia • Liczba rejonowych zespołów interdyscyplinarnych zorganizowanych w dzielnicowych ośrodkach pomocy społecznej.
	<p>3.2. Zwiększenie liczby dzieci kierowanych do SPOT-ów przez sędziów sądu rodzinnego.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie w SPOT odsetka dzieci zagrożonych umieszczeniem w MOW. 	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba kierowanych dzieci i młodzieży kierowanych do SPOT-ów przez sędziów sądu rodzinnego.
	<p>3.3. Wymiana informacji na temat sytuacji młodzieży zagrożonej niedostosowaniem społecznym, która ujawnia zachowania</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie stałego przepływu informacji pomiędzy MOPS Gdynia a sądowym zespołem kuratorskim 	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba zorganizowanych spotkań z udziałem pracowników pomocy społecznej i zespołu kuratorskiego.

	ryzykowne i pochodzi z rodzin spoza systemu wsparcia instytucjonalnego, przed wydaniem postanowienia sądowego o umieszczeniu w MOW.		
4. Rozwój instytucjonalnej oferty doskonalenia zawodowego specjalistów w zakresie wsparcia dziecka i rodziny.	4.1. Stworzenie Gdyńskiego Ośrodka Stażowo-Terapeutycznego kształcającego i budującego środowisko skupione wokół gdyńskiego systemu wsparcia dzieci i rodzin.	<ul style="list-style-type: none"> Funkcjonujący ośrodek prowadzący staże i terapie dla mieszkańców Gdyni. 	<ul style="list-style-type: none"> Liczba osób zatrudnionych do realizacji zadań w gdyńskim systemie pomocy. Liczba osób biorących udział w programach stażowych. Liczba osób uzyskujących wsparcie w ośrodku.

UWAGA: Po zakończeniu prac redakcyjnych nad dokumentem, w dniu 13 marca 2020 roku ogłoszono w Polsce stan zagrożenia epidemicznego w związku z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2, tydzień później – stan epidemii. Obecnie, wciąż niepewnym pozostaje przebieg pandemii w kraju w przyszłości i to jakie skutki przyniesie ona w wymiarze gospodarczym, ekonomicznym czy społecznym. Powyższe, może tym samym warunkować stopień realizacji celów zawartych w Programie, a możliwe też – konieczność ich aktualizacji w zależności od skali negatywnych skutków pandemii w wymiarze krajowym, jak i lokalnym.

III. Limit rodzin zastępczych na lata 2020 – 2022

Biorąc pod uwagę art. 180 pkt 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, wskazujący na konieczność określenia limitów dotyczących tworzenia rodzin zastępczych zawodowych, zakłada się następujący plan zawierania umów z rodzinami zastępczymi z podziałem na lata 2020-2022. Limit został określony na podstawie rozeznania potrzeb i dotychczasowych doświadczeń w odniesieniu do liczby dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej.

Forma rodzinnej pieczy zastępczej	2020	2021	2022
rodziny zastępcze zawodowe	5	5	5

IV. Monitoring i ewaluacja programu

Koordynatorem programu jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Gdyni, zaś za bezpośrednią realizację i monitoring jego celów szczegółowych odpowiedzialne są następujące podmioty:

- 1) w zakresie celu szczegółowego nr 1 – Zespół ds. rozwoju pomocy społecznej MOPS Gdynia we współpracy z dwoma jednostkami organizacyjnymi MOPS Gdynia: Zespołem Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Zespołem Pomocy Psychologicznej, a także z jednostkami organizacyjnymi gminy,
- 2) w zakresie celu szczegółowego nr 2 – Zespół ds. Wsparcia Dziecka i Rodziny MOPS Gdynia,
- 3) w zakresie celu szczegółowego nr 3 – Zespół Placówek Specjalistycznych, Centrum Administracyjne Placówek Opiekuńczo-Wychowawczych oraz jednostki organizacyjne MOPS Gdynia: cztery Dzielnicowe Ośrodki Pomocy Społecznej, Zespół ds. intensywnej pracy socjalnej z rodziną, Zespół ds. rodzinnej pieczy zastępczej,
- 4) w zakresie celu szczegółowego nr 4 – Zespół Placówek Specjalistycznych.

Monitoring będzie polegał na zbieraniu i analizowaniu danych dotyczących zrealizowanych zadań programowych i w oparciu o określony katalog wskaźników, we współpracy z podmiotami zaangażowanymi w jego realizację. Monitorowanie Programu umożliwi obserwację realizacji zadań oraz ocenę stopnia osiągnięcia rezultatów. Przyjmuje się roczny tryb prowadzenia monitoringu.

Ewaluacja Programu będzie dokonana na koniec jego realizacji w oparciu o dane i dokumenty uzyskane w procesie monitorowania programu oraz inne źródła, które mogłyby zawierać przydatne informacje. Ewaluacja końcowa ma na celu ocenę wdrożenia programu pod kątem adekwatności podejmowanych działań i ich efektywności, a także dostarczenie danych do opracowania programu na kolejne lata.

V. Finansowanie programu

Program będzie finansowany ze środków własnych pochodzących z budżetu Miasta Gdyni. Przewiduje się również aplikowanie o środki ze źródeł zewnętrznych, w szczególności programów ukierunkowanych na wsparcie dziecka i rodziny.

VI. Konsultacje społeczne

Konsultacje społeczne przeprowadzono w okresie 29.10 – 4.11.2020 roku w oparciu o Zarządzenie Nr 2818/20/VIII/R Prezydenta Miasta Gdyni z dnia 13.10.2020 roku. W wyniku konsultacji społecznych wpłynęło 15 uwag, w tym 14 z nich zostało uwzględnionych w niniejszym dokumencie.